

GAZİANTEP'TE SURİYELİLERE YÖNELİK SALDIRILAR VE TOPLUMSAL NEFRETİN SEBEPLERİNİN ANALİZİNE DAİR RAPOR

Hazırlayanlar:
Abdurrahim ÇELİK
Mehmet ALKIŞ
Sabri SAYAN
Yusuf EKİNCİ

MAZLUMDER GAZİANTEP ŞUBESİ

KASIM 2014

TEŐEKKÖR

Bu raporun hazırlanması sürecinde desteklerini esirgemeyen MAZLUMDER Genel Başkan Yardımcısı Murat ÇİÇEK'e, MAZLUMDER Gaziantep Şubesi'nden Cemil HARAT'a, Mustafa ÖZTEKİN'e, Cesur YILMAZ'a ve Yusuf YILDIZ'a teşekkürlerimizi sunuyoruz.

ÖNSÖZ

Suriye’de devlet, uzun zamandan beri süren baskı ve zulme karşı direnişe geçen halkını ölümle göç arasında bir tercihe mahkûm etti. Onlara boyun eğdirmek için şehirleri ve diğer yerleşim birimlerini elindeki gelişmiş silahlarla tahrip etmeyi dört yıldır sürdürüyor. Adalet ve hak talep eden insanları acımasızca katlediyor. Zaten hiçbir meşruiyeti olmayan Baas Rejimi her dönemde bu tür katliamlarla yönetimi elinde tutabilmişti. Şimdiki Suriye devlet başkanının babasının 1982 yılında gerçekleştirdiği Hama Katliamı tarihe önemli bir suç belgesi olarak kaydedilmiştir. O zaman bir şehirde işlenen katliam şimdi bütün ülkede işleniyor. Şehirler başta olmak üzere bütün Suriye topraklarında ölüm ve yıkım sınır tanımıyor.

İnsanlar; yaşadıkları yerleri, evlerini, işyerlerini, tarlalarını, yakınlarını; kısaca sahip oldukları her şeyi bırakıp ölümden kurtulmak için başka yerlere sığınıyorlar. Bir kısmı ülke içinde kısmen güvenli bölgelere, diğer bir kısmı ise ülke dışına çıktılar. Her gün bunlara yeni trajediler ekleniyor.

Her yerde ölüm kol gezdiği için ülke içinde kalmayı tehlikeli gören milyonlarca kişi yaşadıkları yere en yakın sınırları aşarak çevredeki ülkelere sığınıyorlar. Şu sıralarda bir buçuk milyon civarında Suriyeli Türkiye’de bulunuyor. Son zamanlarda rejimin yoğun saldırıları ile iyice riske giren **Halep** düşerse, muhtemel göç dalgası ile bu sayı ikiye katlanabilir. Böyle bir durumda Türkiye, ağır bir yükün altına daha girmiş olacaktır. Şimdiye kadar Türkiye’ye sığınanların yaklaşık iki yüz bini devlet imkânlarıyla oluşturulan kamplarda yaşıyor. Geriye kalanlar ise, başta sınıra yakın iller olmak üzere birçok bölgeye dağılmış bulunuyorlar. Türkiye’ye gelen Suriyelilerin yarısının sınır illerinde, diğer yarısının en çok İstanbul olmak üzere Türkiye geneline yayıldıkları söylenebilir.

Hatay, Şanlıurfa, Kilis ve Gaziantep en kalabalık Suriyeli nüfusu barındıran sınır illeridir. En büyük sınır ili olması ve çok yönlü imkânlara sahip olması nedeniyle **Gaziantep** en fazla Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Sayının iki yüz elli ile üç yüz bin arasında olduğu birçok kaynağın ortak görüşüdür.

Ölümcül sorundan kurtulmak ve yaşama tutunabilmek için yurtlarını terk etmek zorunda kalan bu insanlar yaşadıkları yerlerde yeni sorunlarla karşılaşılıyorlar. Yabancıları oldukları bir ülkede tanımadıkları insanlar arasında büyük imkânsızlıklar içinde sıfırdan yeni bir düzen kurmak olağandışı bir çaba gerektiriyor.

Yaşayabilmek için barınma ve gıda en temel ve öncelikli iki konu olarak öne çıkıyor. Bu iki temel ihtiyacın sağlanması asgariden bir gelir gerektiriyor. Gelir için de ücretli veya meslek icrasına imkân verecek çalışma ortamını zorunlu kılıyor. Sosyal güvenlik sistemine dâhil olmak ise aşılmaz engeller taşıdığından yasal bir çalışma ortamı bulunamıyor. Böylece ister istemez türlü sorunlar ve riskler barındıran kaçak çalışma konusu gündeme geliyor.

Buna karşılık; ev sahibi ülkenin yurttaşları sığınmacılarla ilgili olumlu ve olumsuz farklı tepkiler gösteriyorlar. Kimileri felakete uğradıkları için maddi manevi yardım için fedakârlık örnekleri sergilerken, kimileri tersine duyarsız davranarak onları hırpalıyor. Bu nedenle yerli halkın içinden bir grup, işi Suriyeli sığınmacılara karşı fiili saldırılara kadar götürdü. Çeşitli yerlerde bir yığın tatsız olay çıktı, çatışmalar oldu.

Mazlumder Gaziantep Şubesi bir sorumluluk örneği göstererek hazırladığı **“Gaziantep’te Suriyelilere Yönelik Saldırıları ve Toplumsal Nefretin Sebeplerin Analizine Dair Rapor”** ile saldırı ve çatışmaları inceledi. Öneri ve tekliflerde bulundu. İlgilenen herkesin ve sorumluların istifadesine sundu.

Umulur ki sorunun çözümüne katkısı olsun.

Mehmet ALKIŞ

Mazlumder G.Y.K. Üyesi

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	5
2. RAPORUN AMACI.....	8
3. ARATIRMANIN YÖNTEMİ	8
4. GÖRÜŞMELER İŞİĞİNDA OLAYLARIN BİLANÇOSU	9
5. SURİYELİLERE KARŞI ÖNYARGI VE NEFRETİN SOSYO-KÜLTÜREL VE SİYASAL TEMELLERİ.....	17
5.1. Suriyeli Nefretinin Dedikodu Boyutu: Şehir Efsaneleri	20
6. SURİYELİLERE KARŞI ÖNYARGI VE NEFRETİN SOSYO-EKONOMİK TEMELLERİ.....	21
6.1. Nefretin Sosyo-Ekonomik Tezahürleri	21
6.2. “Arap Ama Seviyeli İnsanlar!”	22
6.3. Kira Artışları ve Ucuz İşgücü	24
6.4. Vergisiz İş Yeri Açma Nedeniyle Esnafta Haksız Rekabet Rahatsızlığı.....	25
6.5. İkinci eş, Kadın İstismarı ve Fuhuş Sorunu	26
7. KAMUSAL ALANDAKİ UYUM VE ÇATIŞMA	26
8. HABER DİLİNİN PROBLEMATİĞİ	30
9. SONUÇ VE ÖNERİLER	33
10. KAYNAKLAR	37
11. EKLER.....	39
11.1. EK – 1 / Cinayet Olayının Hukuki Değerlendirmesi	39
11.2. EK-2 / Belediye Başkanı Fatma Şahin’in Basın Demeçleri	40
8.3. EK – 3 / Görüşmecilerden Mustafa’nın Suriyelileri istememesine gerekçe olarak bize sunduğu yirmi maddelik listesi:	42

1. GİRİŞ

2010 yılında Tunus'ta başlayan, Mısır, Libya, Bahreyn ve Yemen gibi ülkelerde etkili olan ve rejim karşıtı demokratik gösterilerin adı olarak bilinen Arap Baharı, bir yıl sonra Suriye'de de sokak gösterileriyle kendini gösterdi. Suriye'de 2011 yılının Mart ayında rejime karşı demokratik sokak gösterileriyle başlayan ve sonrasında sürekli bir savaş halini alan süreç, çevre ülkeler ve küresel güçlerin müdahalesiyle yüz binlerce ölü ve yaralının yanı sıra, komşu ülkelere doğru göçlerle birlikte büyük bir insani trajediye dönüştü. BM verilerine göre yaklaşık olarak 150 bin insan ölmüş ve 3 milyona yakın Suriyeli; evlerini, işlerini, yakınlarını ve memleketlerini terk edip yabancısı oldukları ülkeler olan; Türkiye, Irak, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelerde mülteci olarak çadır kentlerde veya şehirlerde yaşamak zorunda kalmıştır. 1 milyonu aşkın Suriyeli ise yakın olmasından ötürü ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında yaşamaya daha müsait bir ülke olarak gördükleri Türkiye'yi tercih etmiştir. Böylece özellikle Türkiye'nin; Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Hatay ve Kahramanmaraş gibi sınır şeridindeki illerinde yoğun bir Suriyeli nüfus birikmeye başlamıştır. Bunların bir kısmı kamp ve çadır kentlere yerleşmiş, bir kısmı ise şehir merkezlerine yerleşerek burada yaşam mücadelesi vermeye başlamıştır. Savaş sebebiyle bazıları eşyalarını bile almaya fırsat bulamadan kaçmış ve geldikleri şehirlerde birçoğu yoksulluk, açlık ve barınaksız koşullarda yaşam mücadelesi vermektedir. Mülteciler içerisinde "hassas grup" olarak bilinen yaşlı, kadın ve çocuklar ise bu yoksulluk ve imkânsızlık sürecinden en çok etkilenen kesimler olmuştur.¹

Savaştan kaçıp zor şartlar altında özellikle sınıra yakın şehirlerin çeperlerine tutunarak yaşam mücadelesi vermeye başlayan Suriyeliler, Gaziantep'te de yüz binleri bulan bir nüfusa ulaştı. Göç edilen şehirlerin kültürel, sosyal ve ekonomik dokusunda meydana gelen doğal dönüşümler, bir takım

¹ Özellikle kamp dışında yaşayan kadın sığınmacıların ikinci eş olarak görülmesi, cinsel tacizlere maruz kalması ve hatta fuhuş çetelerinin ağına düşmesi kaçınılmaz olmuştur. Bununla ilgili Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu'nun geçtiğimiz Mayıs ayında büyük bir emeğin ürünü olarak yayınladığı tafsilatlı bir araştırma raporu için bkz. *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. (2014). MAZLUMDER, <http://www.mazlumder.org/faaliyetler/detay/basin-aciklamalari/1/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin-siginmacilar-raporu/11041>

toplumsal/siyasal sebeplerin ve şehir efsanelerinin de etkisiyle yerleşik halkın bir kısmının Suriyelilere karşı olumsuz kanaatler beslemesine zemin hazırladı.

Özellikle sınıra yakın şehirlerdeki olağan dışı nüfus birikimi, şehrin sosyal dokusunda etkiler yaratırken, bu durum bazı şehirlerde gerilim boyutunu aşip şiddete dönüştü. Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Gaziantep ve İskenderun'da Suriyelilere karşı yaşanan linç olayları, bu bölgelerde yaşayan yerli halkın Suriyelilere karşı algısının nefrete dönüşen boyutunu gözler önüne sermektedir. Gaziantep'te yaşanan bazı olaylarda kalabalık gruplar bir araya gelerek ve sokak sokak yürüyerek tespit ettikleri dükkânlarda veya evlerde yaşayan Suriyelilere saldırmış, gördükleri Suriyelileri linç etmiş, Suriye plakalı araçları kullanılmaz hale getirmişti.

11 Ağustos 2014 günü Gaziantep'te bir ev sahibi, Suriyeli kiracısı tarafından öldürüldü.² Türkiye gündemine de yansıyan bu olaydan sonra kalabalık bir grup sokakta gördüğü Suriyeliye saldırmaya başladı ve gelişen olaylar bir toplumsal linç boyutuna vardı. Birkaç gün boyunca süren bu olaylarda saldırıya uğrayan bazı Suriyeliler yaralandı, ev, iş yeri ve araçları tahrip edildi.

Saldırıların ardından Suriyeliler toplu bir linçe uğramamak için kendilerince bir takım tedbirler aldılar. Suriyeli oldukları anlaşılmasın diye bazı kadınlar başörtülerini ve kıyafetlerini Antep'li kadınlar gibi giymeye başladılar, bazıları da evlerine Türk bayrağı astılar. Ayrıca çoğu Suriyeli, saldırıların ardından olayların yaşandığı mahallelerden zorla çıkarılmış ya da evlerini terk etmişlerdir.

Tüm bu yaşananlardan sonra saldırı yapılan mahallelerde yaşayan Suriyeliler, sözü edilen tedbirleri kullanarak konumlarını muhafaza etmeye çalışmışlardır. Bunu başaramayanlar ise Gaziantep'in farklı mahallelerinde yaşayan akrabalarına sığınmış, ya da evlerinden alınıp kampa götürülmüştür. Ayrıca birçok aile de hiçbir çare bulamadığı için istemeden de olsa savaş ve ölümün kol gezdiği Suriye'ye dönmek zorunda kalmıştır.

Olaylar sırasında evlerindeki eşyaları bile alamadan kaçmak zorunda kalan bazı Suriyelilerin evleri hırsızlar tarafından yağmalandı. Birçok Suriye

²Olayın ceza dosyası incelenmek suretiyle hukuki bir değerlendirmesi için bkz. Ek-1.

plakalı araç yakılarak ya da sopalarla vurularak kullanılmaz hale getirildi.³ Birçok kişi bıçaklı, sopalı ve döner bıçaklı saldırıya uğrayarak yaralandı. Tüm bu olumsuz olaylara karşın Suriyeli komşularına yardımcı olan ve onları koruyan birçok vatandaşın varlığını da belirtmek gerekir. Rapora ilişkin gözlem ve görüşmelerimizde buna dair örneklerle çokça karşılaştığımızı ifade edebiliriz.

Bazı toplumsal olaylarda linçin artık “milli spor”⁴ dönüştüğü ülkemizde, makbul kimliğin dışında neredeyse tüm kimliklerin linçe dair en az bir hikâyesi vardır. Kimisi sokakta Kürtçe konuştuğu için dövülerek hastanelik edilir, kimisi Alevi ya da Roman olduğu için saldırıya uğrar, kimisi ise Ermeni ya da Rum olduğu için göçe, yağmaya ve ölüme maruz bırakılır. Bu olayların hepsi de “kurumsal hukuk öncesi” bir algının ürünüdür ve herhangi bir “kolektif utanç” ya da infial yaratmadan çabucak unutulmaya yüz tutar. Çünkü linç kültürünün genlerine işlediği bir toplum ve “farklı olana” karşı tahammülsüzlüğün doğurduğu şiddetin olağanlaştı(rıldı)ğı bir siyasal/toplumsal gelenektir söz konusu olan. Ülkedeki linç olayları, gazetelerin üçüncü sayfasında “tehlikeli gerginlik” ya da “karşıt görüşlü iki grup arasındaki kavga” söylemleriyle yumuşatılır ve sıradan bir vakaya indirgenir çoğunlukla. Bununla beraber resmi açıklamalarla üzeri örtülür, linççi *hassas vatandaşlara* “sabır” tavsiye edilir ya da linçe maruz kalanlar Gaziantep’teki son olaylarda da görüldüğü gibi yerinden edilerek güvenlik kaygısıyla! cezalandırılır.⁵ Böylece dolaylı yoldan da olsa linç olayına karışan kalabalıklar, herhangi bir ceza almadıkları gibi ödüllendirilmiş olur. Aslında bu durum ülkemizde toplumsal linç olaylarına, devlet veya hükümet karşıtı herhangi bir protestoya olduğundan daha müsamahakâr davranılması gerçeğiyle birlikte düşünülmelidir. “Türkiye’de en küçük bir barışçıl gösteri ve protesto eylemlerinde

³ Bazı Suriyelilerin, olayların ardından Suriyelilere ait olduğu anlaşılmasın diye araçlarının plakasını söktüğü tespit edilmiştir.

⁴ Tanıl Bora. (2014). *Türkiye’nin Linç Rejimi*. 3.baskı. İletişim Yayınları: İstanbul, s. 61.

⁵ Olayların ardından Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin, basına verdiği demeçte “bizim önceliğimiz kendi vatandaşlarımızdır” sözüyle olaya karışan kalabalığın “taleplerini” karşılayacaklarını zimnen de olsa ifade etmiştir. Öte yandan “vatandaşlarımız sabırlı olsun” ya da “Suriyeliler kurallara uymak zorunda” gibi sözleri sarf ederek, suçluların cezalandırılması gerektiğini vurgulamak ve bu linç olaylarının insanlık-dışılığına vurgu yapmak yerine linççilerin adeta sırtlarını sıvazlamış, olayın mağduru olan Suriyelilere “kuralları” hatırlatmıştır. Fatma Şahin’in söz konusu basın demeci için bkz. Ek-2.

bile, bütün şiddet yöntemlerini uygulayarak ‘huzur ve sükûnu’ mümkün kılmakla övünenlerin, linççi gruplar karşısındaki pasifliği manidardır.”⁶

2. RAPORUN AMACI

Bu rapor, 11 Ağustos 2014 tarihinde akşam saatlerinde Gaziantep’in Ünalı Mahallesi’nde Suriyeli bir kiracının, ev sahibini öldürmesinin ardından yaşanan olaylar ve linç girişimleri hakkında yapılmış araştırmaya dayanmaktadır. Bu araştırma kapsamında görüşmeler yapılmış ve elde edilen veriler, Suriyelilere yönelik gerçekleşen saldırıların toplumsal, siyasal ve sosyo-ekonomik arka planını anlamak ve ortaya çıkarmak üzere kullanılmıştır. Dolayısıyla raporun amacı, sorunların tespitini, olayların sosyolojik tahlilini yapmak ve çözüm önerilerini sunmaktır.

3. ARATIRMANIN YÖNTEMİ

Rapor, MAZLUMDER Gaziantep Şubesi’nin oluşturduğu heyet tarafından MAZLUMDER Genel Merkezi adına hazırlanmıştır. Rapor kapsamında cinayetin işlendiği Ünalı Mahallesi’nde ve linç olaylarının yaşandığı çevre mahalleler olan Karayılan, Türkmenler ve Güzelvadi mahallelerinde Suriyeli ve Gaziantep’li toplam 30 kişi ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bunun yanında AFAD Gaziantep müdürü Sinan Atakan ve Vali Yardımcısı Mehmet Taşdoğan ile de görüşmeler yapılmıştır. Mülakatlar sırasında Suriyeli görüşmecilere nereden, nasıl, hangi kanallarla ve neden Türkiye’ye geldikleri; burada ne tür zorluklar yaşadıkları; geçimlerini nasıl sağladıkları; olaylar sırasında ve sonrasında neler yaşadıkları ve komşularıyla ilişkilerinin nasıl olduğu yönünde sorular sorulmuştur. Gaziantep’li görüşmecilere ise ne işle meşgul oldukları; Suriyeli mülteciler hakkında ne düşündükleri; mülteciler gelmeden önce ve geldikten sonra nelerin değiştiği ile ilgili kanaatleri ve varsa sorunların nasıl aşılabileceğine dair sorular sorulmuştur. Ayrıca görüşmeciye ve görüşmenin seyrine göre raporun amacı doğrultusunda farklı sorular da sorulmuştur. Rapor kapsamında tüm görüşme verileri ve katılımlı gözlem sonuçları Gaziantep’te

⁶ Mehmet Nuri Gültekin. (2014). “‘Kardeş’ten ‘İstenmeyen Misafir’e: Suriyeli Sığınmacılar Meselesi ‘Hassas Vatandaşlara’ mı Havale Ediliyor?”. *Birikim* dergisi, sayı:305 (Eylül), s.34.

yaşanan olayların bilançosunu ortaya çıkarmak ve bu olaylara sebebiyet veren toplumsal arka planı anlamak için yorumlanmıştır.

4. GÖRÜŞMELER IŞIĞINDA OLAYLARIN BİLANÇOSU

11 Ağustos gecesi, cinayetin işlendiği evin önünde toplanan kalabalık, evde kalan Suriyelileri linç etmek istemiş, fakat evde yaşayan Suriyeliler özel harekât polisleri tarafından evden çıkarılarak zırhlı araçla uzaklaştırılmıştı. Ardından linççi kitle polisle çatışmış, atılan gaz bombaları ve TOMA'lerden sıkılan tazyikli suyla birlikte kitle dağılmıştır. Hızını alamayan kitle kısa bir süre sonra tekrar bir araya gelip mahallede bulunan tüm Suriyelilere saldırmıştı.⁷ Ertesi gün, cenazenin defnedilmesinin ardından toplanan kalabalığın sokakta gördüğü Suriyelilere ve Suriyelilere ait evlere saldırması sonucu çok sayıda Suriyeli yaralandı. Olaylar birkaç gün (özellikle gece) sürdü ve Suriyeliler korkudan iki hafta süreyle evlerinden dışarı çıkamadı, iş yerlerini açamadı. Olayların bilançosu olarak; çok sayıda Suriyeli yaralanmış, yirminin üzerinde Suriye plakalı araç yakılarak veya ters çevrilerek kullanılmaz hale getirilmiş, Suriyelilerin yaşadığı çok sayıda ev hasar görmüştür. Bu konuyla ilgili görüştüğümüz Vali Yardımcısı Mehmet Taşdöğen'in verdiği bilgilere göre; olayların ardından dükkân, metruk harabe, park alanı gibi güvensiz ve uygunsuz 800 adresteki toplam 7 bin Suriyelinin yerleri değiştirildi. Bir kısmı kamplara yerleştirildi, bir kısmı ise savaşın sürdüğü Suriye'ye dönüş yapmak zorunda kaldı. Ağustos ayının sonu itibariyle bunlardan 3250'si kamplara yerleştirildi. Öte taraftan belediye kararı ile Suriyelilere ait işyerlerindeki Arapça tabelalar ve yazılar kaldırıldı. Kısacası saldırganların "talepleri" dolaylı yoldan da olsa yerine getirildi ve Suriyeliler, saldırılardan korunmak yerine, saldırıların olduğu mahallelerden polis eliyle çıkarıldı. Görüşmeler ve gözlemlerimizin sonucunda komşuları tarafından korunanlar dışında ve olayların yaşandığı mahallelerde yaşayan Türkmenler dışında Suriyeli kalmadığını teşhis ettik. Bunu, görüştüğümüz bir Suriyeli Türkmen de teyit etti. Olayların olduğu gece korkudan evde oturduklarını ve ışığı kapattıklarını söyleyen görüşmeci olayı şöyle anlatıyor:

⁷ Olay gecesi polis müdahalesinin gaz bombası ve tazyikli su sıkma suretiyle gerçekleşmiş olması, çoğunluğu ilk defa polis müdahalesine maruz kalan saldırganların öfkelenmesine sebebiyet vermiş. Görüşmecilerden Mustafa'nın "*Polis onlara değil de geliyor bize biber gazı sıkıyor, bizi jopluyor*" sözü de bunu doğruluyor. Polisin "*katil olan Suriyelilere değil de onlara karşı eylem yaparlara*" müdahale etmiş olması, kitlenin öfkelenmesine ve hatta polise taşlarla karşılık vermesine sebep olmuştur.

“O gece kapımız sert bir şekilde çalındı. Korktuk önce, fakat sonra polis olduğunu anlayınca açtık kapıyı. Polis bize ‘Türkmen misiniz, Arap mı?’ diye sordu. Türkmen’iz deyince, ‘Tamam öyleyse girin içeri, sakın çıkmayın dışarı, çok tehlikeli. Arapları gönderiyoruz’ dedi.”

Karayılan ve özellikle Ünalı Mahallesi’nde cadde üzerindeki dükkânların birçoğunda Suriyeliler otururdu. Fakat bu olaylardan sonra hepsi boşaltıldı. Mahalleli tarafından, polis ve belediye ekiplerinin bu noktalarda barınanları tek tek çıkardığı ve onları kampa gönderdiği söyleniyor. Olayların olduğu bir diğer mahalle Türkmenler Mahallesi. Burada da dükkânlarda, bodrumlarda vs. yaşayan Suriyeliler, olayların ardından çıkarılmışlar. Hem esnafın olaylarla ilgili gözlem ve düşüncesini almak hem de kahve ahalesinin Suriyelilerle ilgili algısını öğrenmek için Salih Tanış sokakta bulunan Mekân Kırathanesi’ne uğradık. Kahvehane sahibi Metin bey, olayların olduğu gece saldırganların kahvehanenin karşısındaki harabe halindeki dükkâna⁸ “burada Suriyeliler var!” deyip saldırdıklarını görünce hemen müdahale etmiş. Mahallede de tanınan biri olduğundan, saldırganlar bu dükkâna saldırmadan gitmiş. Metin bey olayı şöyle anlatıyor:

“Müşterilerime çay verdiğim esnada arkadaşlar dedi ki, ‘Metin Abi, satırlı sopalı bir grup geliyor abi. Şu Suriyelileri koruyalım!’ Ben tepsiyi bıraktım, koştum. Suriyeliler korkudan içeri saklanmış, çocuklar da ağlıyor. Kepengi indirdim, elimi açtım dedim ki, “buraya elini sürenin elini kırarım. Dövüşmek istiyorsanız gelin benimle dövüşün. Bu çoluğun çocuğun bir suçu yok, içerde üç dört çocuk var bunlarla mı dövüşeceksiniz? Gidin devletinizle dövüşün erkekseniz!” İzin verseydim o aileyi kötü döverlerdi. Mahallede çok Suriyeli dövdüler, çok arabayı harap ettiler. Hep gençler... 30-40 yaşında pek az kişi vardı. Hep 15-20 yaşlarındaki çocuklar”...

Metin’in söylediğine göre saldırganlar, “Tekbir! Allah-u Ekber”, “Ya Allah, Bismillah, Allah-u Ekber”, “Suriyeliler defolun!”, “Kahrolsun Suriye!” gibi sloganlar atarak yürüyorlardı.

Görüştüğümüz birçok kişi, olay yaşandığı gün ve sonraki günlerde bazı köşe başlarında gençlerin kimlik kontrolü yaptığını söyledi. Bazı gençler yoldan geçenlere “Suriyeli misin, Türk müsün?” sorusunu sormuş, Suriyeli olduğunu teşhis ettikleri kişileri ya darp etmiş ya da bıçaklamıştır. Örneğin Mehmet Bozgeyik adında görüştüğümüz bir berber, olaydan sonraki gece eşinin başörtülü

⁸ Kahvehane sahibinden öğrendiğimize göre Suriyeli aile bu küçük harabede 300 lira karşılığında kalıyorlardı.

olmasından dolayı Suriyeli zannedildiğini ve birkaç sokak serserisi tarafından bu sebeple yolunun kesildiğini anlatıyor. Mehmet bey, eşine “Suriyeli misin, Türk mü?” sorusunu sorduklarını, “Türk’üm” deyince de yoluna devam ettiğini söylüyor. Bir diğer örnekte bu soru sokakta yürüyen bir Suriyeli’ye soruluyor. Güzelvadi Mahallesi’nde oturan Cemil, 4 ay önce Halep’ten buraya gelmiş. Halep’te Türkmenlerin mahallesinde büyüdüğü için bildiği zayıf bir Türkçe’yle bize bıçaklanma hikâyesini anlatıyor:

“Benle amcamın oğlu Ünalı mahallesine gidiyorduk. Akşam saat 10 buçuk gibiydi. Yürüyüş yapanları gördük. 50-60 kişi yürüyordu. Amcaoğluma dönelim dedim, ‘bir şey olmaz’ dedi, ‘yaklaşalım onlara’. Köşeye vardığımızda bir genç içlerinden geldi, ‘sen Suriyeli misin Türk müsün?’ diye sordu. Türk’üm dedim. Sonra Türk olup olmadığımın emin olmak için ‘saat kaç’ diye sordu. Ben 11’e ‘rubû’ var dedim, bizde çeyreğe “rubû” denir. Sonra telefonuma bakmak için elini cebime koydu, telefonum Arapça mı Türkçe mi diye. Ardından birkaç genç aniden etrafımı sardı, arkamdan bacağıma bıçak vurdular, yürüyüp gittiler. Kanlar içinde kaldım. Ambulans geldi, hastaneye götürdü beni. Polisler hiçbir şey yapmadı.”

Cemil, Suriye’deyken yaptığı terzilik mesleğine Antep’te de devam ediyor. Müşterileri çoğunlukla Suriyeliler. Artık bu olaylardan sonra Antep’te daha fazla kalmayacağını söylüyor. Amcası Konya’ya gittiği için ya onun yanına gideceğini ya da Suriye’ye döneceğini söylüyor. Bu olaylardan sonra artık parka ve camiye gidemiyor, namazlarını evde kılmış.

Suriyeliler olaylardan sonra iki hafta boyunca pek dışarı çıkamadıklarını söylüyorlar. İşyeri olanlar da olayların yaşandığı süre boyunca işyerlerini açmamışlar. Olaylardan 15 gün sonra döner dükkânını açan Halepli Ömer ile görüşüyoruz. Ömer, olayların en yoğun yaşandığı mahalle olan Ünalı’da 750 Lira karşılığında kirada oturuyor ve aynı mahallede dönerci dükkânı işletiyor. Saldırganlar olay gecesi bu cadde üzerinden yürümüş. O gece dükkân kapalı ve kepengi inikmiş. Sahibinin Suriyeli olduğunu bildikleri için bu dükkânı dışarıdan tekmelemeye ve taşlamaya başlamışlar. Ömer iki hafta sonra dükkânını açtığı anda, camlarının kırıldığını görmüş. Dükkânı açar açmaz, Arapça tabelayı indirip, camdaki Arapça yazıları silmiş. Bir başka Suriyeli esnaf olan Abdullah ise telefon tamirciliği yapıyor. O da iki haftanın ardından ilk defa dükkânını açıyor. Abdullah, dükkânına geldiğimiz esnada Arapça yazıları kaldırıyordu.

(Abdullah, telefon dükkânındaki Arapça yazılı afişleri indiriyor.)

Hacı Şaban'ın Yavuzlar Mahallesi'ndeki dükkânına geldiğimizde de benzer manzarayla karşılaştık. Suriyeli arkadaşı bir başka Abdullah, dükkânın camekânındaki Arapça yazıları siliyordu. Belediyenin aldığı karara göre Suriyelilere ait tüm işyerlerinin Arapça tabelasının indirilmesi, camekânlardaki yazıların silinmesi gerekiyordu. Ayrıca Hacı Şaban'ın dediğine göre zabıtalara dükkânın ruhsatı olmadığı için sık sık gelip dükkânı kapatması için baskı yapıyor. Hacı Şaban, Halep'te araziyle uğraşarak, geçimini tarımla sağlıyor. Savaş sürecinde yakın olması sebebiyle akrabalarıyla birlikte Antep'e gelmişler. Antep'te kiraladığı küçük bir dükkânda parfüm satıyor. Müşterilerinin içinde Antep'li de varmış ama çoğunluğu Suriyeliler. Fakat olayların ardından Antep'li müşterisi pek kalmamış. Olayların etkisi sebebiyle 10 gün boyunca ailece dışarı çıkamamışlar ve dükkânını da bu süre boyunca açamamış. Hacı Şaban, ailesiyle Karayılan mahallesinde oturuyor. Olayların ardından akrabaları olan komşuları Suriye'ye dönmüş. Komşularıyla arasının iyi olduğunu söylüyor; fakat bu olayların ardından dışarı rahat çıkamadıklarını da söylüyor. Çünkü özellikle akşam saat 8'den sonra dışarı çıkmak Suriyeliler için çok tehlikeli. Neredeyse her köşe başında "Suriyeli misin Türk mü?" sorusuna muhatap olma tehlikesi var ve bu soruya verilecek "Suriyeliyim" cevabının karşılığı, dövülmek ve yaralanmak olabiliyor.

(Abdullah, hem Belediye'nin kararı olması ve hem de güvenlik sebebiyle arkadaşı Şaban'ın dükkânının camındaki Arapça yazıları siliyor.)

Fotoğrafta gördüğünüz Abdullah 35 yaşında. Halepli. Halep'teyken makine tamirciliği yapıyormuş. Savaşın kendi mahallelerine sıçradığı dönemlerde ailesini alıp Türkiye'ye gelmiş. Antep'te işsiz. Abdullah, öncesinde Türkiye ile ilgili düşüncesinin gayet olumlu olduğunu, televizyonda izlerken Türkiye'yi yaşanacak yer olarak gördüğünü söyledikten sonra, son olayların ardından yaşadığı hayal kırıklığını şöyle anlatıyor:

“Biz Suriye Türkmeni'yiz. Suriye'deyken bizi ‘Osmanlı piçi’ diye aşağılardı. Ama biz gurur duyardık Osmanlılığımızla. Türkiye'ye geldik aynı aşağılanmayı, horlanmayı burada da gördük. Yaşadığımız büyük bir hayal kırıklığı.”

Görüşmeler sırasında birçok Suriyelinin Abdullah'ın yaşadığı bu hayal kırıklığını yaşadığına şahit olduk. Daha önce Suriye'deyken kafalarındaki muhayyel Türkiye algısı ile şimdi deneyimledikleri Türkiye arasındaki uçurumu fark etmeleri onların bu hayal kırıklığını yaşamasına sebep oluyor.

Hacı Şaban'ın dükkânında oturduğumuz sırada içeri Abdulkhak Hacı Abduh giriyor. 42 yaşında, A'zâz şehrinden gelmiş. Abdulkhak, ev sahibi ile problem yaşadığını söylüyor. Anlattığına göre ev sahibi sürekli gelip kirayı

yükseltiyormuş. İtiraz edince de “beğenmiyorsanız çıkın gidin evden” diyormuş. Bir gün ev sahibi gelip evden çıkarmak istemiş Abdulhak ve ailesini. Abdulhak eşinin hamile olduğunu, doğumdan sonra çıkacaklarını, bunun için mühlet vermesini istemiş ev sahibinden; fakat ev sahibi evden çıkmalarında ısrarcıymış. Abdulhak şöyle devam ediyor:

“Kirayı veremeyeceğimi ve şimdi çıkamayacağımı söyleyince ev sahibi tüfekte kapıya dayandı. Hemen o gün çıkmak zorunda kaldım. Abimin evinde kalıyorum şimdi. Kimliklerimiz, eşyalarımız her şeylerimiz o evde kaldı. Halen ev sahibinin korkusundan eve gidip eşyaları alamıyoruz. Karakola gittim, benimle hiç ilgilenmediler. Bana ‘seni anlamıyoruz, git tercüman getir’ dediler.”

Olaylarda Abdulhak’ın otomobilini de kullanılmaz hale getirmişler. Polise gitmiş, ancak kendisi ile ilgilenmemişler. Abdulhak, artık polise gitmenin bir anlamının olmadığını düşünüyor. Abdulhak’a Antep’te kalıp kalmayacağını soruyoruz. “Mecburen, bu olaylara rağmen burada kalacağız çünkü gidecek başka yerimiz yok!” diyor.

Bir diğer görüşmeci Şakir, Halep’teyken su tesisatı işiyle uğraşıyormuş. Burada da aynı işi yapıyor. Olayların ardından 1 hafta boyunca dükkânını açmamış, evden çıkmamışlar. Evlerinin lambalarını da bir hafta boyunca açmamaya özen göstermişler. Komşularıyla pek problem yaşamadıklarını; fakat olayın olduğu günlerde kendilerini iki gün misafir eden karşı komşularının mahalleli tarafından rahatsız edildiğini söylüyor. “Niçin Suriyelileri evinize alıyorsunuz, sizi de boğazlar bunlar” diye uyarıyorlarmış. Şakir, yaşadığı bir olayın kendisini çok etkilediğini ve bu durumdan utandığını şöyle anlatıyor:

“Olayın olduğu günlerde ekmek almaya çıkmıştım. Dönerken 7-8 yaşlarında bir çocuk bana omuz vurdu. Şaşırdım ona. Ne bakıyorsun deyip çıktı. Hiçbir şey diyemeden yürümek zorunda kaldım.”

Şakir, 7-8 yaşlarındaki bir çocuğun kendisine sataşması sonrasında, boynunu büküp yoluna devam etmek zorunda kalmanın utancını yaşadığını söylüyor. Bu olay bir yönüyle de dezavantajlı kimliğin, karşı karşıya geldiği kişinin 7-8 yaşında bir çocuk da olsa, egemen kimlik karşısındaki çaresizliğini resmediyor. Suriyeliler, sığınmacı olmanın yani ana yurtlarından uzak kalmanın dezavantajını yaşamaları yetmiyormuş gibi bir de kendilerini istemeyen bazı yerli halkın öfke, hakaret ya da şiddetine maruz kaldıklarını söylüyorlar. Gaziantep’te

görüştüğümüz neredeyse her Suriyeli en az bir kez hakarete, nefrete ya da şiddete maruz kaldığını söylüyor.

Bu öfke ve nefrete sadece Suriyeliler maruz kalmıyor. Gaziantep'te bazı görüşmeciler, Suriyelilere yardımcı oldukları için mahalleli tarafından uyarıldıklarını ve mahallede dedikodu konusu olduklarını söylüyorlar. Olayların öncesinde ve özellikle sonrasında nefretin artmasıyla birlikte, mahallelinin Suriyelilere yardımcı olanlara karşı tepki gösterdikleri söyleniyor. Örneğin olaydan önce komşusu olan Suriyelilere sürekli yardımcı olan ve olayın ardından karşı komşusu olan Şakir Bey ve ailesini birkaç gün evde ağırladıklarını söyleyen Ünalı Mahallesi'nden Sıdıka Polat, bu sebeple komşularının gelip kendilerini "sizi de keser bunlar, niçin Suriyelilere yardım ediyorsunuz?" diyerek kendisini uyardığını ve hedef gösterdiğini anlatmaya çalışıyor:

"Mahallede bizler örnek olmak için sokağımızdaki Suriyelileri olayların olduğu gecelerde evimizde misafir ettik. Bu sebeple komşularımızın ve akrabalarımızın tepkisini topladık. 'Sizin de boğazınızı keserler, sizi de öldürürler' diye uyardılar bizi, biz milliyetçiliği değil de ümmetçiliği benimsediğimiz için bu söylenenlere kulak asmadık. Şu an çoğu komşumuz bizimle konuşmuyor. Dedikodumuzu yapıyor, sokakta Suriyelilerle ilgili bir problem olduğunda suçu bizim üzerimize atıyorlar. Daha sonra bir gece beni Suriyeli diye göstererek arka mahalleden 50 civarında kişi kapıma dayandı, 'siz de Suriyelisiniz, buradan gideceksiniz' diye bağırıyorlar sokakta. Dışarı çıktık ve biz Türk'üz demek zorunda kaldık."

Sıdıka Polat, bu olayların ardından mahallede Suriyeliler ile ilgili en ufak bir olayda tüm komşuların kendilerine tepki gösterdiğini ve bu konuda komşularıyla problem yaşadıklarını söylüyor. Bir diğer örnek, Ünalı Mahallesi'nde yaşayan Gülsev Hanım'ın yaşadıkları. Gülsev Hanım, eskiden Suriyelilere yardım eden ve onlarla ilgili pek problemi olmayan komşularının bile bu olayların ardından Suriyelileri istemediğini, onlara yardım ettiği için kendisine kızdığını söylüyor:

"Bizim komşularda sıkıntı yoktu ama o gün Suriyelilere kıyafet filan götürmüştüm. Komşu kadınlar bana dediler ki, 'bunlara niye yardım ediyorsun?' Çünkü dedim, din kardeşiyiz, ondan yardım ediyorum. 'Hayır bunlara yardım filan etmeyin, bunlar yüzünden bizi evimizden ediyorlar, kiralarımız bunlar yüzünden artıyor, çocuklarımız iş bulamaz oldu' dediler. Yani mahalleli de eskiye oranla artık Suriyelileri sevmiyor. Eskiden yardım ederlerdi, severlerdi Suriyelileri ama bu olaylardan sonra nefret eder oldular."

Suriyelilere yardım ettiği konusunda mahallede dedikodusu yapıldığını söyleyenlerden biri de mahallenin muhtarı. Ünalı Mahallesi muhtarı Nurettin Nane'nin söylediğine göre mahalleli, Suriyelilere yardım ettiği için kendisine kızmakta ve dedikodusunu yapmaktadır:

“Beni de suçluyor mahalleli. Mahallede bazıları ‘Muhtar hep Suriyelilere yardım ediyor, hep o doldurdu Suriyelileri mahalleye’ diye hakkımda dedikodu yapıyorlar.”

Güzelvadi Mahallesi'nde Halepli Ömer Kesho'nun evinde oturduğumuz sırada içeri, Suriye'deyken uçaktan atılan bomba nedeniyle vücudunun sağ tarafı yaralanan ve felç olan oğlu ile birlikte Ömer Nasr giriyor. Olaylardan önce aracının tekerleklerini patlatmışlar, aynaları ve camlarını kırmışlar. Daha sonra bir gece uyurlarken aracı yakmışlar. Ömer Nasr olayı şöyle anlatıyor:

“Olaylardan sonra bir gece uyurken yanık kokusuyla uyandık. Pencereden baktık ki aracımız yanıyor. Araç LPG'li olduğundan evdeki herkesi uyandırıp uzaklaştık oradan. Komşular da uzaklaştılar aracın civarından. İtfaiyeyi aradık, geldiler araç patlamadan söndürdüler.”

Olaylardan önce Karayılan Mahallesi'nde cadde üzerinde bir dükkânda ailesiyle kalan Halepli Mustafa ile, arkadaşıyla birlikte ev sahibine ziyarete geldiğinde karşılaşıyoruz. Yaklaşık iki hafta boyunca gelmediği evini ve bıraktıkları eşyalarını görmek için geliyor. 16 yaşındaki Mustafa, olay gecesi yaşadıklarını heyecanla anlatıyor:

“Dükkânda ailece 9 kişi kalıyorduk. O gece bize taşlarla, sopalarla saldırdılar. Dükkâna girip 80 yaşındaki babamın göğsüne büyük bir taş attılar, yere düştü babam. Hâlâ yaralı ve hasta. Çok korktuk o gece. Sabah olunca evi toparlayıp akrabalarımızın evine gittik.”

Bir diğer görüşmeci Güzelvadi Mahallesi'nde oturan 48 yaşındaki Ebu Halil. Sokağa açılan kapıdan evlerine giriyoruz. Eve girerken duvarda asılı büyük bir Türk bayrağı dikkatimizi çekiyor. Bunu niçin astıklarını sorduğumuzda, “saldırganlar içeri girmeye kalkıştığında bizim Suriyeli olduğumuzu anlamasınlar diye astık” cevabını veriyor. Türk bayrağının milliyetçi linç karşı işlevsel bir çözüm aracı olduğunu komşularından öğrenmişler.⁹ Komşuları, “Eğer Türk

⁹ Suriyeliler tarafından Türk bayrağı, linç olayından korunmak ve “biz de sizdeniz” imajı vermek için stratejik ve pragmatik bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu olaylarda bayrağın “linçten korunma yöntemi” olarak kullanıldığına dair bir başka örnek için bkz. “Saldırıya Türk Bayraklı Çözüm”, (16 Eylül 2014). Gaziantep Detay Gazetesi, <http://detaygazetesi.org/haber-4964-saldiriya-turk-bayrakli-cozum.html>

bayrağı asarsanız size karışmazlar” uyarısında bulunduktan sonra Ebu Halil, komşusunun verdiği bayrağı duvarına asmış. Ebu Halil ailesiyle tek göz odada yaşıyor. Oda perde ile ikiye bölünmüş, eşi ve çocukları perdenin arka tarafında. Şam’dan gelmişler. Orada Adliye’de memurluk yapıyormuş Ebu Halil. Olayın olduğu gecelerde çocuklar çok korkmuş. Yaz sıcağında kapıyı açıp uyuyorlarken bu olaylardan sonra geceleri kapıyı örtüp uyumak zorunda kalmışlar. Ebu Halil olay gecesini bir kalabalığın gürültüsünü duyduğunu ve 15-20 yaşlarında 20-30 kişinin ellerinde bıçak ve sallamayla Suriyeliler aleyhine slogan atarak yürüdüklerini gördüğünü söylüyor. Komşular kendilerine kapıyı kapatıp içerde beklemelerini tembih etmişler. Ebu Halil’in dediğine göre Kürt komşuları, Suriyelileri saldırganlardan korumuşlar. Bir komşusu eline tüfek almış ve saldırganlara doğrularak “Suriyelilere karışarsanız tüfeği kullanırım” diye tehdit etmiş. Üst komşularının kızları Ebu Halil’lerin evinin önünde bekleyip, saldırganlara, “burada biz oturuyoruz, buralarda Suriyeli yok” demişler. Ebu Halil, komşularından çok memnun olduğunu ve saldırganların başka bir mahalleden geldiğini söylüyor.

5. SURİYELİLERE KARŞI ÖNYARGI VE NEFRETİN SOSYO-KÜLTÜREL VE SİYASAL TEMELLERİ

Linçlerin elbette birçok kaynağı ve çeşidi var. Fakat özellikle politik olan linçler söz konusu olduğunda, istisnasız tümünün motivasyonunu sağlayan temel etkenin milliyetçilik/ırkçılık olduğu görülmektedir. Elbette bunun en önemli sebebi, ilkokuldan başlayarak “milli” eğitim gibi bir ideolojik aygıt araç kılınarak tüm bireylerin zihninin milliyetçi ve ‘düşman’ imgesinin hâkim olduğu bir müfredatla şekillenmiş olmasıdır. Böylece her neslin zihninde yaşam alanı bulan bir milliyetçilik ve farklı olanı tehdit olarak gören bir tahammülsüzlük hazırol’da bekler. Bunun bir sonucu olarak da, bazen şiddete dönüşme potansiyeli olan bu nefret, kendi “otantik” kültürünün farklı bir kültür tarafından “işgal edilip bozguna uğratılacağı” korkusundan beslenir. Çünkü “yabancı” olanlar, dilimizi, kültürümüzü ve hatta varoluşumuzu “yok” etmek üzere aramızdadır. Eğer, Bauman’ın kullandığı anlamda ifade edecek olursak, bu kültür bir “bahçe

kültürüdür” ve bahçıvanlar farklı ot ve çiçeklerden oluşan bahçeyi düzenlemelidir. Kesilmesi gereken “yabani otlar” derhal ortadan kaldırılıp yok edilmelidir:

“Toplumu bahçe gibi gören tüm görüşler toplumsal varlığın bazı bölümlerini yabani otlar olarak niteler. Bunlar diğer yabani otlar gibi ayrılmalı, kısıtlanmalı, yayılmaları önlenmeli, yerinden çıkarılmalı ve toplum sınırları dışında tutulmalıdır; tüm bu yollar yetersiz kalırsa öldürülmelidir”¹⁰.

İşte milliyetçilik motivasyonlu tüm politik linç olaylarının temelinde bu duygu vardır: Bir tür işgal edilmişlik hissi. Ya da kamusalın “yabancılar” tarafından işgal edileceği korkusu. Bu durum, yerleşik nüfus ile dışarıdan gelen nüfus arasındaki farklılık ne kadar belirsiz olsa bile, yani aynı etnik, dinsel, kültürel kodları paylaşıyor olsalar bile böyledir. Dışarıdan gelen nüfus, yerleşikler tarafından “istilacı” olarak görülme potansiyeline sahiptir.¹¹ Öte yandan bu önyargı ve hoşnutsuzluk, linçe dönüşmek için çoğu zaman küçük bir kıvılcım bekler. Ya azınlık olan kimliğin hâkim kimlikten birini öldürmesiyle ayaklanırlar kalabalıklar, ya da “saldırın! vatan haini” çağrısına uyarlar. Bazen “millî/dinî değerlerimize saldırdılar” çağrısıyla (6-7 Eylül, Çorum, Maraş, Sivas vs.), bazen de “bunlar terörist” çağrısıyla mobilize olur kalabalıklar (Kürt ve solcu linçleri). Son zamanlarda linç literatürümüze bir de “Arap linç” eklendi. Aslında buna şaşırılmaması lazım, zira toplumda zaten bir “Arap nefreti”ni besleyen bolca malzeme vardı. Mesela milli eğitim sisteminde bir ezber olarak zikredildiği gibi tarihte “Araplar bizi arkamızdan vurmuydu”. Kemalist ideolojiyle harmanlanmış eğitim sisteminin başarılı bir ürünü olan ortalama bir Kemalistin algısında Arap, Ortaçağ karanlığında debelenen ve modernleşmenin tarihsel olarak hep gerisinde kalmaya mahkûm bir karikatür olarak resmedilir. Bu nefretin izlerine, resmi ideolojinin tedrisatından geçmiş olan toplumun kılcallarında ve nesilden nesle aktarılan deyimlerde de rastlamak mümkündür. Örneğin muhayyel bir Arap algısının da etkisiyle tüm Araplar siyahî zannedildiğinden siyah köpeklere Arap ismi takılır, anlaşılmayan bir durumu ifade etmek için “anladıysam Arap olayım” ifadesi kullanılır ve “Arap saçı” söylemi üzerinden Arap kadınları aşağılanır. Tüm bunlar, toplumsal bilinçaltında biriken Arap nefretini besleyen malzemenin boyutları

¹⁰ZygmuntBauman. (2007). *Modernite ve Holocaust*. Versus Kitap, İstanbul, s.129-130.

¹¹ZygmuntBauman. (2013). *Sosyolojik Düşünmek*. 9.basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.60. Bauman, dışarıdan gelenlerin, yerleşikler tarafından “istilacı” olarak görülmesi ile ilgili bu yorumu, Norbert Elias’ın *The Established and the Outsiders* (Yerleşikler ve Hariçiler) adlı eserine atıfla yapıyor.

hakkında ipucu vermektedir. Suriyeli kimliğine dair olumsuz kanaatler yukarıda sıralandığı gibi sadece “muhyayel” bir anlatıdan beslenmiyor. Suriye’ye sınır komşusu olmasından ve özellikle son yıllarda yoğun Suriyeli göçünden ötürü Gaziantep’te Suriyelilere yönelik algı, “muhyayel” olmaktan çok gündelik hayatta yüz yüze karşılaşmalarla ve “deneyimlerle” inşa edilmektedir. Daha önce çeşitli anlatılar aracılığıyla resmedildiği ölçüde tanınan Suriyeliler, artık şehrin kamusalında, mahallenin parkında veya camisinde, komşu olarak gündelik hayatın merkezinde yer almakta ve pratik olarak deneyimlenmektedir. Bu sayede yerleşik Suriyeli algısı büyük bir dönüşüme uğramaktadır.¹² Elbette bu algı, ilerleyen sayfalarda da ele alacağımız gibi şehirde Suriyelilerle ilgili çeşitli dedikodu ve söylemlerden de etkilenmekte, sadece yüz yüze ilişki boyutuyla sınırlı kalmamaktadır.

Yaptığımız görüşmelerde ortaya çıkan genel eğilim, yukarıda sözünü ettiğimiz toplumsal nefret zemininin özellikle cinayetin ardından olayın yaşandığı mahallelerde yaygınlaştığı yönünde. Cinayet öncesinde zaten Suriyelilerle ve Suriyeli kimliği ile ilgili var olan olumsuz kanaatler, cinayetin ardından somut bir karşılık buldu ve bu nefret cinayetle birleşince ani bir patlamaya dönüştü. Suriyelilere karşı bu nefretin özellikle milliyetçi kesimler arasında yaygın olduğunu söylemek mümkün. Olay gecesini sokak sokak yürüyüp Suriyelilere saldıranların en sık attığı slogan da bunu doğruluyor: “Ya Allah, Bismillah, Allahu Ekber!” Türkiye’de bu sloganı eylemlerde kullananların siyasal meyli hususunda tahminde bulunmak zor olmasa gerek. Buradan hareketle, Suriyelilere karşı olumsuz algının, sıkça dillendirildiği gibi sadece sosyo-ekonomik boyutta olduğunu söylersek eksik bir teşhiste bulunmuş olacağız. Elbette sosyo-ekonomik boyut, Suriyelilere karşı nefreti besleyen en önemli sebeplerden. Fakat yaptığımız görüşme ve gözlemlerde bu yürüyüşlere dâhil olanların ve Suriyelilere karşı olumsuz tavır takınanların önemli bir kısmının milliyetçi bir siyasal eğilime sahip olduğunu ve nefretinin temel referansını da bu siyasal eğilimden aldığını teşhis ettik.

¹² “Muhyayel öteki” ve “deneyimlenen öteki” kavramlarını yine bir göçün ardından İzmir’e yerleşen Kürtlere yönelik İzmirli orta sınıfın algısındaki dönüşümleri analiz etmek için kullanan bir çalışma için bkz. Cenk Saraçoğlu. (2012). *Şehir Orta Sınıf ve Kürtler: İnkârdan “Tanıyarak Dışlama”ya*. 2.Baskı. İletişim yayınları: İstanbul.

5.1. Suriyeli Nefretinin Dedikodu Boyutu: Şehir Efsaneleri

Gaziantep’te halk arasında, Suriyelilere atfedilen ve gerçekte ilgisi olmayan çok fazla söylenti dolaşımında. Bu söylenti ve dezenformasyonlar, Antep’lilerin Suriyelilere yönelik algısını ciddi anlamda olumsuz yönde etkiliyor. Aşağıda, birçok görüşmeciden de işittiğimiz şehir efsanelerinden birkaç örnek sıraladık:

“Suriyeliler sürekli şunu söylüyor: Antep’lilerden karılarını da istesek veriyorlar.”

“Suriyeliler adamın birini öldürüp güneş enerjisinin içine atmış.”

“Suriyeli kadınlar fuhuş yapıyor, toplumun ahlâkını bozuyor.”

“Suriyeliler şehrin su şebekesine fare zehri atmış.”

Bu anlatılarla ilgili herhangi bir kayımdan veya haberin olmadığı gerçeği bir yana, dikkat edilirse bu şehir efsanelerinin tamamı, sadece (gerçekleşmişse) cürmü işleyenlere değil tüm Suriyelilere atfedilmekte ve genelleştirilmektedir. Diğer bir ifade ile etnik olan kriminalleştirilmekte (suç etnikleştirilmekte) ve toplum algısındaki Suriyeli kimliği bu vesileyle kötücülleştirilmektedir. Antep’te halk arasında yaygın biçimde dolaşımında olan bu gibi şehir efsaneleri, zaten olumsuz olan Suriyelilere yönelik algıyı, şiddete dönüşmesi muhtemel bir nefretle körüklüyor. Suriyelilerle ilgili kahvede konuşulan konular da Şehirde dolaşımında olan efsanelerin özeti niteliğinde. Mekân Kırathanesi’nin sahibi Metin, kahvede Suriyeliler ile ilgili çok acayip olayların konuşulduğunu söylüyor. *“Mesela Suriyeliler bir kadına tecavüz etmişler, onu öldürmüşler. Sonra hortumla şişirmiş ve patlatmışlar.”* Bu olayı, ölen Hıdır Çalar’ın akrabası Mahmut Çalar da anlatıyor ve şöyle söylüyor: *“Bunu bir insan nasıl yapar yahu. Bunlar insan olamaz!”* Bunun gibi yaşanmış olduğu bilgisi mevcut olmayan kulaktan dolma söylentiler halk arasında yayılmakta ve sonuç olarak Suriyelilere yönelik bir nefretin ya da daha da ötesi şiddetin kaynağı olarak dönmemektedir. Mekân Kırathanesi’nin sahibi Metin’in dediğine göre, *“Bu olaylardan önce Mahalleli Suriyelilere yardım için seferber olurdu. Zamanla bu azaldı. Özellikle son olaydan sonra artık bir nefrete dönüştü.”*

Suriyeli mültecilere dair halk arasındaki eleştirilerden biri de, onların Türkiye’nin sunduğu olanakları vatanlarına tercih ettikleri yönünde. Gaziantep’te yaygın söyleme göre Suriyeli kadın, yaşlı ve çocukların gelmesi anlaşılabilir bir

durumken, “savaşabilir” yaşta olan Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesinin anlaşılır bir tarafı yoktur. “*Onlar, vatanlarında savaş varken bir kadın gibi kaçmışlar ve dolayısıyla vatan hainliği yapmışlardır!*” Vatan hainliğinin her koşulda “büyük suç”lardan biri olarak görüldüğü bir siyasal vasatta, böyle bir ifadeye şaşırılmamak lazım. Zira Türkiye’de tarihsel olarak milliyetçi ve devletçi/vatancı paradigmanın bir ürünü olarak insanı/toplumunu değil vatanın ve devletin bekâsını önceleyen düşünce, devletle karşı karşıya gelen herkesi potansiyel suçlu görme eğilimindedir. Bu sebeple Suriyeli genç ve orta yaş erkeklere yönelik olumsuz algının bir sebebi de, onların vatanları uğruna savaşabilecek durumda olmalarına rağmen savaşmayıp, “kadın gibi” kaçmayı tercih etmiş olmalarıdır. Cinayetin yaşandığı mahallenin bakkalı da Suriyeliler ile ilgili şikâyetini dile getirirken bu noktaya vurgu yapmaktadır: “Gençlerin burada ne işi var. Savaş olur kadın yaşlı çocuk kaçır gelir. Ama bunların gençleri de geliyor”.

6. SURİYELİLERE KARŞI ÖNYARGI VE NEFRETİN SOSYO-EKONOMİK TEMELLERİ

6.1. Nefretin Sosyo-Ekonomik Tezahürleri

Gaziantep’te Suriyeli mültecilere yönelik saldırılar; Ünal, Karayılan, Yavuzlar, Güzelvadi ve Şhreküstü gibi şehrin yoksul semtlerinde gerçekleşti. Bu semtlerde oturanlar genellikle işçi ve esnaflardan oluşuyor. Gözlemlerimize ve yaptığımız görüşmelere dayanarak vardığımız bir sonuç da, bu mahallede şiddet potansiyeli taşıyan nefretin, gelir durumu yüksek olan semtlerde karşılığının pek olmamasıydı. Olaylara konu semtlerde görülen nefret ya da en hafif tabirle huzursuzluk, daha çok ideolojik, yani sınıfsal olmayan bir boyutta. Bu nefretin ise Türkiye’de ideolojik aygıt olarak işlev göregelmiş olan milli eğitim sisteminin vermiş olduğu formasyonun başarılı bir şekilde zihinlere yerleştiği “bizi sırtımızdan vuran Araplar” söylemiyle şekillendiğini söylemek mümkün. Gündelik hayatlarının önemli bir kısmını şehre uzak kendi güvenli semt ya da sitelerinde geçiren varlıklı kesimler için göçmenlere “değmeden” yaşamak, yoksullara oranla daha mümkün. Bu imkân, varlıklı yerleşik kesimin Suriyelilerle ilgili algısının, yoksul semtlerin yerleşik sakinleri kadar keskin olmamasının sebeplerinden biri olarak göze çarpıyor. Gündelik yaşamda yoksul Suriyelilere

değmediği ve onlarla karşılaşmadığı için varlıklı kesim, herhangi bir Suriyeli kimliğini deneyimlememektedir. Dolayısıyla bu tabakada Suriyeli nefreti yeterince görünür olmamakta, sosyo-ekonomik nedenlere dayanmamakta ve araştırma nesnesi olabilecek bir olguya dönüşmemektedir.¹³ Fakat yoksul semtlerde, semt sakinleri ve Suriyeliler arasında bir gerilimin ve özellikle cinayet olayının ardından Suriyelilere karşı muayyen bir nefretin ortaya çıktığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

6.2. “Arap Ama Seviyeli İnsanlar!”

Görüşmecilerden Mustafa da Suriyelileri istemediğini söylüyor ve bunu başta sosyo-ekonomik sebepler olmak üzere birçok sebebe bağlıyor. Mustafa 33 yaşında, işsiz. Ailesi yıllar önce Siirt'ten Gaziantep'e taşınmış. Olayların yaşandığı mahallelerin birinde, Ünalı'da yaşıyor. Suriyelilerle ilgili düşüncelerini sorduğumuzda, Suriyelileri Gaziantep'te istemediğini söylüyor. Mustafa yaşanan olaylarla ilgili rapor hazırladığımızı öğrenince bize Suriyelileri niçin istemediğini sıraladığı 20 maddelik bir liste veriyor.¹⁴ Suriyelileri istememesinin sebebini ise “ucuz işgücü”nden kiraların artışına, suç oranlarından hastane kuyruklarına, Suriyelilerin “anlaşılmayan bir dilde” konuşuyor olmasından serbest dolaşımına, trafiğin yoğunluğundan park alanlarındaki Suriyeli kalabalığa kadar birçok nedene bağlıyor. Mustafa, “zengin” ve “yoksul Suriyeliler” ayrımı yaparak, yoksul olanların ve dolayısıyla “psikolojisi bozuk olanların” hep kendi mahallelerinde olduğunu, zenginlerin ise lüks semtlerde “seviyeli” bir şekilde yaşadıklarını söylüyor:

“[Suriyeliler] aramızda yaşadıkları için olumsuz olaylara çoluk çocuk şahit oluyoruz. Polisler, gaz bombaları, sopalar, yaralılar, kanlar... (Burada olay gecesini anlatıyor). Bu olaylara biz şahit oluyoruz, niye? Çünkü işi iyi olan, zengin Suriyeliler zengin semtlerde, keyifleri yerinde, rahatlar. Yoksullar ve suça bulaşanlar da bizim mahallelerde. Her şeyi biz yaşıyoruz; yaralanmalar, kavgalar, cinayetler vs. (...) Tüm sorunlu Suriyeliler yoksul mahallelerde. Mesela gidiyorum İbrahimli'deki (Antep'teki zengin semt) akrabalarımızın yanına, oh be! Adamların Jip'i kapıda, Arap plakalı. Daire almışlar fıstık gibi. Peki orada olay çıkarıyorlar mı? Yok. Peki niye? Çünkü adamlar seviyeli insanlar.

¹³Bu gözlemimiz, Cenk Saraçoğlu'nun çalışmasında ulaştığı sonuçlarla paralel. Saraçoğlu, İzmir özelindeki çalışmasında uydu kentlerde yaşayan varlıklı tabakanın kentsel ilişkilerde Kürtlere “değmeden” yaşadıklarını ve bu sebeple bu kesimde araştırma nesnesi olabilecek bir Kürt nefretinin olmadığını söylüyor. Bkz. *Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler*. s.25-28.

¹⁴ Mustafa'nın bu 20 maddelik listesi, Suriyelilere dair genel hoşnutsuzluğun bir özetini vermesi açısından önemli. Bkz. Ek-3.

Arap ama seviyeli İnsanlar. O semtlerde; Emek, Sarıgüllük, İbrahimli'de evler almışlar, mutlu mis gibi bir hayat yaşıyorlar. Fakir, psikolojisi bozuk olan, yakınlarını kaybedenler bizim semtte...”

Mustafa'nın yoksul ve zengin Suriyeliler arasında zengin Suriyeliler lehine yaptığı bu ayırım, aslında sınıf-içi nefrete ya da ezilen-ezilen çelişmesine işaret etmesi bakımından önem arz ediyor. Mustafa, hem kendi işsizliğini hem de civarda işlenen çeşitli suçları “mahalleye” sonradan gelmiş olan yoksul Suriyelilere bağlamakta ve böylece Suriyeli kimliğini değil, *yoksul Suriyeli* kimliğini kriminalize etmektedir. Eğer Mustafa örneğini genele ışık tutacak bir veri olarak kullanacak olursak, “yoksul Gaziantepli”de tezahür eden nefretin tüm Suriyelilere karşı olmadığı, çoğunlukla yoksul Suriyelilere karşı olduğu çıkarımını yapabiliriz. Varlıklı Suriyelilere yönelik muhtemel nefret/öfkenin kaynağı ise kent içerisinde lüks araçlarıyla dolaşmaları, eğlenmekten ve bakım yapmaktan taviz vermemeleri veya lüks mağazalardan alışveriş yapıyor olmaları gibi statüsel görünürlükleri ve pratikleridir.¹⁵

Fakat işçi ve esnaf kesiminin ya da diğer bir ifadeyle düşük gelir grubunun yaşadığı semtlerdeki Suriyeli nefreti, daha çok sosyo-ekonomik bir temelde görünür olmaktadır. Bunun en bariz örneği kira artışları ve ucuz işgücü olguları üzerinden gelişen Suriyeli karşıtı söylemler. Suriyelilere karşı nefretin kaynağının ne olduğuyla ilgili sorduğumuz sorulara verilen neredeyse tüm cevaplar, kira artışlarını ve Suriyelilerin ucuz işgücü olarak çalışmasını işaret ediyor. Böylece sosyo-ekonomik problemler Suriyeli kimliğine bağlanarak, sınıfsal olana içkin bir milliyetçi nefret vücut buluyor. Başka bir deyişle, sınıfsal olan nefret kimliksel olanı da kuşatarak nefretin alanını genişletiyor. Aslı Sümer'in ifade ettiği gibi, hâkim kimliğin azınlık kimlikleriyle gerilim yaşadığı ortamlarda, azınlık kimliklerine bir de sınıfsal konum ekleniyorsa işler iyice karışıp ırkçılığın boyutları büyüyebiliyor.¹⁶ Gaziantep'te Suriyeli kimliğinin (dışlanan bir kimlik olması itibariyle) azınlık olması ve aynı zamanda sınıfsal bir mahrumiyetle ilişkilendirilmesi, bu kimliğe karşı gelişen dışlayıcı refleksin linç boyutuna varmasını kolaylaştırıyor.

¹⁵ Gaziantep'te sıkça tekrar edilen şikâyetlerden biri de, Suriyelilerin “sanki ülkelerinde savaş ve katliam yokmuş gibi lüks giyindikleri, eğlendikleri, kahkahalar attıkları, Antep'lilerden daha mutlu ve duyarsız oldukları” yönünde. Bu düşünceleri benimseyenler, Suriyelilerden gündelik hayatın her anını bir ağıt ve yas havasında yaşamalarını beklemektedir.

¹⁶ Aslı Sümer, (2010), Irkçılık, laiklik, sol. Birikim dergisi. Sayı: 250: sf.90

6.3. Kira Artışları ve Ucuz İşgücü

2011 yılında başlayan Suriye savaşından kaçıp Gaziantep'e sığınan mültecilerin sayısı her geçen gün artıyor. Resmi rakamlara göre Gaziantep'te kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı 179 bin.¹⁷ Gayr-i resmi rakamlar bunun çok üzerinde. Bu nüfusun şehirde birikmeye başlaması ile birlikte konut kiralalarında hızlı bir artış yaşandı. Ev kiralaları 300 ile 1500 lira arasında değişmekte, harabe halindeki dükkân ve depolar bile 300-500 lira arasında değişen fiyatlarla kiraya verilmektedir. Hal böyle olunca, konut piyasasında hızlı bir fiyat artışı yaşanmış ve bunun mağduru Gaziantep'teki tüm kiracılar olmuştur. Gaziantepli görüşmecilerin ortak şikâyeti kira artışlarıdır ve kira artışları da Suriyelilerin şehirde birikmesine bağlanmaktadır. Dolayısıyla kira artışlarından kaynaklanan bu öfkenin ibresi, mülk sahiplerine değil, zayıf olarak görülen sığınmacılara yönelmektedir.

Çalışma ilişkilerinde de benzer problemleri görmek mümkün. “Kentler sığınmacılarla kalabalıklaşırken, gelenler ekonomik hayatın tabiatı gereği, bu kez de yerleştikleri mahallelerdeki komşularının daha önce çalıştıkları ve ancak asgari ücret alabildikleri işlere de talip oldular ama onlardan çok daha düşük ücretlere.”¹⁸ Bazı işverenlerin de işine gelen bu durum, Suriyelilerin “mağdur” pozisyonundan istifade edip onları ucuz işgücü olarak kullanmaya sebebiyet veriyor. Geçimlerini sağlamak için mecburen bu şartlarda çalışan Suriyeliler, böylece işverenler için ‘ilkel birikim’ potansiyeli haline gelebiliyorlar. Üstelik bu çalışma koşulları sadece şehirlerdeki değil, kamplardaki sığınmacıları da potansiyel “ucuz işgücü” olarak görmektedir: “Kamplarda kalanlar, akşam belli saatlerde dönmek koşuluyla, kapı önlerindeki amele pazarlarından tarlalara, inşaatlara, çok ağır koşullarda, yerli yoksulların yarı fiyatına çalışmaya götürülüyorlar. Bu ucuz işgücü pazarına dâhil olanların sayısı her geçen gün arttıkça, gündelik fiyatlar düşerken, kölelik koşullarındaki çalışma süreleri artıyor.”¹⁹ Bunun da bir sonucu olarak işverenler ya Antep’li işçi çalıştırmak istemiyor, ya da çalıştırsa da Suriyeliyle aynı ücreti, yani düşük ücreti vermek istiyor. Hal böyle olunca Antep’li işçilerin nefreti işverenlere değil de Suriyelilere yöneliyor. Tıpkı kiralaların yükselmesinde olduğu gibi burada da öfkenin ibresi yanlış belirleniyor. Ev

¹⁷ AFAD Gaziantep’ten aldığımız resmi rakam.

¹⁸ Gültekin, *‘Kardeş’ten ‘İstenmeyen Misafir’e*, s.28.

¹⁹ Gültekin, a.g.m., s.28.

sahiplerinin belirlediği kira artışları da Suriyelilere mal ediliyor ve nefret bir kez daha sosyo-ekonomik bir zeminde vücut buluyor.

Yukarıda bir görüşmecinin alıntıladığımız sözlerini burada tekrar zikretmek faydalı olacaktır. Olayların en yoğun yaşandığı mahalle olan Ünalı'da ikamet eden Gülsevîm Hanım, olaydan önce Suriyelilere yardım eden komşularının bile bu olayların ardından Suriyelileri istemediğini söylüyor. Bunun sebepleri ise kira artışları ve ucuz işgücü olarak sıralanıyor:

“...Komşu kadınlar bana dediler ki, ‘bunlara niye yardım ediyorsun?’ Çünkü, dedim din kardeşiyiz, ondan yardım ediyorum. ‘Hayır bunlara yardım filan etmeyin, bunlar yüzünden bizi evimizden ediyorlar, kiralarmız bunlar yüzünden artıyor, çocuklarımız iş bulamaz oldu’ dediler. Yani mahalleli de eskiye oranla artık Suriyelileri sevmiyor. Eskiden yardım ederlerdi, severlerdi Suriyelileri ama bu olaylardan sonra nefret eder oldular.”

Mahallenin muhtarı Nurettin Bey de mahallelinin şikâyetinin kira artışları ve Suriyelilerin düşük ücretlerle çalışıyor olması noktasında yoğunlaştığını söylüyor. Nurettin Bey’e göre ev sahipleri ve esnaf dışında kimse Suriyelilerden memnun değil. Bunların memnuniyetinin de Suriyelileri gelir kaynağı olarak görmelerinden ileri geldiğini söylüyor. Memnun olmayanların daha çok kirada oturanlar, işsizler ve maaşı işveren tarafından düşürülenler olduğunu söylüyor. Nurettin Bey’in; evini Suriyelilere kiralayıp aracında yatan, yerli kiracıyı çıkarıp evi çok daha yüksek bir kira karşılığında Suriyelilere veren, çatıya konteynırlar koyup bunları Suriyelilere kiralayan ev sahiplerinin çeşitli hikâyelerini anlatıyor. Dolayısıyla Suriyelileri birer gelir kaynağı olarak gören ev sahipleri, Suriyeliler hakkında en az şikâyet eden kesimi oluşturuyor.

6.4. Vergisiz İş Yeri Açma Nedeniyle Esnafta Haksız Rekabet

Rahatsızlığı

Öte taraftan Antep’te Suriyelilerle ilgili şikâyetlerden bir diğeri iş yeri açan Suriyelilerden vergi alınmaması. Birçok kişi, “bizden vergi alıyorlar, onlardan almıyorlar” şikâyetini dillendiriyor.²⁰ Maraş’ta ve Antep’te gerçekleşen olaylarda saldırganların işyerlerine saldırmalarının bununla yakından ilişkili

²⁰ “Her türlü sıkıntımız var burada kendileri geldi geleli... Devletimiz iş yeri açan Suriyelilerden vergi almıyor, bizden alıyor... Biz 300 liraya çalışıyorsak onlar 100 liraya çalışıyor...” Bkz. “Gaziantep’te gerginlik sürüyor; Suriyeliler linç edilmek istendi”, 12.08.2014. Cihan HaberAjansı, <http://www.youtube.com/watch?v=OuJthO54rcI> .

olduğunu söylemek mümkündür. Bu konunun yaratmış olduğu sosyal çatlağı önlemenin yolu bir takım düzenlemeleri ivedilikle yapmaktan geçiyor.

6.5. İkinci eş, Kadın İstismarı ve Fuhuş Sorunu

Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu'nun “Kamp dışında yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar” raporu bu konuda çok önemli veriler barındırmaktadır. Savaştan kaçan ya da oradaki hayat koşullarının kötüleşmesinden kaynaklı olarak Suriyeli kadın sığınmacıları ikinci bir eş olarak evlendirmek neredeyse sektörel bir alana dönüşmüş durumda. Belli bir bedel karşılığında gönüllü, gönülsüz ya da kandırılarak evlendirilen kadın ya da çocuk sayısı artış eğilimindedir. Bu durum özellikle yoksul semtlerde yaşayan kadınlarda tedirginliğe yol açmaya başlamıştır. Gaziantepli kadınların “Suriyeli kadınlar kocalarımızı ayartacak” gibi şikâyetleri de Suriyeli kadınlara karşı bir nefreti ve onları potansiyel “fitne” olarak görmeyi beraberinde getirmektedir.

Yine sınır hattından kimi zaman kaçak, kimi zaman da yasal yollardan evlendirme vaadiyle getirilen ve fuhuş çetelerinin tuzaklarına düşen pek çok Suriyeli kadın gerçeği ile karşı karşıyayız. Bu çetelere karşı etkin bir önlem alınmaması, hatta bu çetelerin çok rahat bir şekilde kaçak geçişleri sağlaması, üzerinde ivedilikle durulması gereken bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. Zira fuhuş çetelerinin bu eylemleri yine sığınmacılara karşı bir önyargı ve nefret birikimine sebep olmaktadır.

7. KAMUSAL ALANDAKİ UYUM VE ÇATIŞMA

“Sığınmacıların kentlere, kamplara veya bölgelere dağılımında akrabalık bağları kadar sınıfsal özellikler de etkilidir”.²¹ Özellikle kentleri tercih edenler, gelirlerine uygun olan semtlere yerleşiyorlar. Eğer zengin semtlerde yüksek kiralar verebilecek kadar varlıklı değillerse –ki çoğu değil-, yoğunluklu olarak yoksulların yaşadığı kent çeperlerinde kirasını ödeyebilecekleri bir barınak bulmaya çalışıyorlar.²² Suriyeliler, bu bölgelerde yaşamakta ve gündelik yaşam

²¹ Gültekin, a.g.m., s.28.

²² Yoksulların yaşadığı ve kiraların nispeten diğer semtlere oranla daha uygun olduğu semtlere, Suriye'deyken de yoksul olanların yanı sıra orta sınıfa dâhil olup da birikimlerini tüketip yoksullaşanlar da yerleşmektedir. Suriye'deyken yüksek geliri ve birikimi olan kentli, eğitilmiş,

alanlarını bu mahallenin sakinleriyle paylaşmaktadırlar. Böylece yoksul semtlere görece yoğun bir Suriyeli nüfus birikmekte ve Suriyeliler ve Gaziantep'li, gündelik yaşamlarında mahalle ve semtlerinin belirli alanlarında karşılaşma imkânı bulmaktadırlar. Bu karşılaşmayı sağlayan temel etken ise her iki kesimin de yoksulluğu. Zira bu semtler, diğer semtlerle karşılaştırıldığında diğer bölgelere nazaran daha az bir bütçeyle geçinebilmeyi mümkün kılmaktadır. Şehir içi otobüsler, parklar, pazar yerleri vb. mekânları birlikte kullanan bu her iki kesim, gündelik hayatın pratiğiyle yüz yüze ilişki kurmakta ve birbirlerini tanıma imkânı bulabilmektedir. Gaziantep'te yaygın inanişâ göre Suriyelilerin gelmesiyle birlikte yaşam koşulları kötüleşmeye başlamış ve kendilerine ait olan kamusal alan Suriyelilerle “paylaşılmaya” başlanmıştır. Antep'li Suriyelilerle ilgili şikâyetlerinde, Suriyelilerin parklarda, hastane kuyruklarında, otobüslerde vb. yerlerde çok fazla görünür olduğunu ve bu sebeple artık parklarda ailece oturamadıklarını, otobüslerde yer bulamadıklarını, hastanelerde sıra alamadıklarını söylüyorlar. Bu şikâyetler, kendi kamusal alanlarının Suriyelilerce istila edildiği ve yerel kültürel dokunun bozulduğu düşüncesinden besleniyor. Bu düşünceye göre Suriyelilerin gelmesiyle birlikte eskiden homojen ve nispeten “yerli” olan kent kültürü, zamanla melezliğin hâkim olmaya başladığı bir biçim almaktadır. Bu melezlik, kendi kültürünün yok olacağı endişesini diriltmekte ve “yabancı”yı bir istilacı olarak görme eğilimini kuvvetlendirmektedir. Böylece kamusal alanın “yabancılar” tarafından işgal edildiği düşüncesi, “yabancıları” artık muhtemel her suçun ve kötülüğün kaynağı olarak görmeye imkân tanımaktadır. Suriyelilerin kamusal alanda görünür olmaları, onlarla sosyal kent yaşamının her alanında karşılaşılması Antep'linin kendi kültürlerine karşı bir tehdit olarak okunmaktadır. Antep'te artık ezber bir söyleme dönüşen “Suriyeliler geldi huzurumuz bozuldu”, “Parklarda oturamaz olduk” gibi şikâyetler, halkın Suriyeli algısının olumsuz bir boyuta taşınmasının önemli göstergelerinden. Kamusal alanın “homojen” kültürünün Suriyeli mültecilerle birlikte “bozulduğu” düşüncesinden beslenen Suriyeli nefreti, Antep'teki şehir efsaneleriyle de birleşince nefretin şiddete dönüşme potansiyeli hız kazanabilmektedir. Görüşmecilerin bazıları, kendilerine ait bir yaşam alanı olarak gördükleri

nitelikli ve iş sahibi çoğu Suriyeli, Türkiye'ye geldikten sonra birikimini tüketmek suretiyle birkaç yıl içerisinde dramatik bir şekilde yoksullaşmış ve işçileşmiştir. İşçileşen/yoksullaşan bu kesimler, kısa sürede yoksulların yaşadığı semtlerde, kötü koşullarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Bununla ilgili bir yorum için bkz. Gültekin, a.g.m., s.29-30.

parkların aynı zamanda Suriyelilerin mekânı olmaya başlamasını kabullenememekte ve bu durumdan rahatsızlıklarını dile getirmektedir. Örneğin Antepli görüşmecilerden Mustafa'ya göre;

“Antepliler olarak, Suriyeliler hastaneleri ve parkları doldurduklarından, ne hastanelere gidebiliyoruz ne de zaten mahallemizde sayıca çok az olan parklarda oturabiliyoruz. Trafik de Suriyeliler geldikten sonra çok daha yoğun oldu.”

Bu şikâyetleri Gaziantep'te birçok kişiden işitmek mümkün. Örneğin muhtarla görüşme yaptığımız esnada gelip oturan, ezan okunur okunmaz camiye gitmek için ayaklanan Mehmet amcaya, “Sen ne düşünüyorsun?” diye sordüğümüzde cevabı, “geldiler buraları mahvettiler” minvalinde oluyor: *“Bence Suriyeliler gitsinler. Daha çok olay çıkarırlar bunlar. Bunlar yüzünden ev kiralari arttı. Parkta oturacak yer bulamadık, her yerdeler bunlar.”*

Genel bir şikâyet olması itibariyle “kamusal alanın Suriyelilerce istila edildiği” yönündeki söylem, bazı zamanlar şiddete ya da Suriyelileri ortak yaşam alanlarından kovmaya dek varabiliyor. Güzelvadi Mahallesi'nden 61 yaşındaki Ömer Nasr, Ramazan Bayramı'nda parkta oturdukları esnada yaşadıkları bir olayı şöyle anlatıyor:

“Ramazan bayramında parkta ailemle ve çocuklarımla oturup kahve içiyorduk. 15 yaşlarında 20 tane genç gelip ‘burada oturamazsınız’ dediler. Kahvemizi döküp eşyalarımızı dağıttılar. Daha sonra eşyalarımızı alıp parktan ayrılmak zorunda kaldık.”

Aynı mahalleden bir diğer görüşmeci Muhammed, amcasının oğlu ile birlikte parkta otururken, yanlarına gelen birkaç gencin “burada oturamazsınız” uyarısına maruz kaldığını söylüyor. Gençler, “bu park Türklerin, buradan defolun” diyerek tehdit etmiş, mecburen kalkıp eve gitmişler. Evin parka bakan penceresine çıkmışlar; fakat Muhammed'in dediğine göre parktaki çocuklar buraya da taş atmış, camları kırmışlar.

Anteplilerden sıkça işitmenin mümkün olduğu şikâyetlerden biri de Suriyelilerin gelmesiyle suç oranlarının çok ciddi oranda arttığı yönünde. Görüşmecilerden Mustafa, Suriyeliler yüzünden suç oranların arttığını ve artık taciz, yol kesme, haraç alma gibi olaylar yüzünden kendilerini güvende

hissetmediklerini söylüyor.²³ “Kendini güvende hissetmemek”, ya da daha varoluşsal bir noktadan söylersek “kendini evinde hissetmemek” durumu, evin işgal edildiği düşüncesinden beslenmektedir. Antepli bir görüşmeci bu durumu şöyle dile getiriyor:²⁴ “*Antep’e çok Suriyeli geldi, çok yüklendiler. Gerçekten artık nerede yaşadığımızı şaşırдық*”. Görüşmecinin vurguladığı bu nokta, Gaziantep’te kamusal alanda konuşulan ve dükkânlara tabela olan bir dilin yaygınlaşıyor olmasının Gaziantep’lilerin “artık nerede yaşadığını şaşırmasına” ve bunu bir şikâyet unsuru olarak kullanmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. “Kendini evinde hissetmeme” durumu ve bu işgal edilmişlik hissi; “yabancıyı”, “ötekiyi” ve “düşmanı” da kolaylıkla yeniden üretebilmektedir.

Suriyelilere yönelik sosyal dışlamanın gündelik ilişkilere sızan boyutuyla ilgili çeşitli örnekler de mevcut. Örneğin Ünalı Mahallesi’nden Gülsevım hanımın anlattığı olay, son yaşanan olayların ardından Suriyelilerin kamusal alanda yaşadıkları problemin boyutunu gözler önüne seriyor:

“Ben yemek yapmışım. Suriyeli misafirlerimiz vardı. Bizim çocuklar evde yoktu, Suriyeli çocuğa yemek tepsisini verdim fırına götürsün diye. Bir süre sonra çocuk boynunu bükerek tepsiyle geldi. Ne oldu ablam diye sordum. Ben anlamadım dilinden ama sonra anladık ki fırıncı “Suriyelilere yemek yapmıyoruz, ekmek de satmıyoruz” deyip kovmuş çocuğu”.

Yaptığımız görüşmeler boyunca yer yer gözlemlediğimiz ve teyit ettiğimiz ilginç bir husus, linç olaylarının ardından Suriyeli bazı kadınların Suriyeli oldukları anlaşılmasın diye çeşitli stratejiler geliştirdiklerini ortaya koyuyor. Bazı Suriyeli kadınların başörtülerini Gaziantep’li kadınlar gibi bağladığını ve kamusal alanda Antepli kadınlar gibi giyinip örtündüğünü müşahade ettik. Bu giyinip örtünme pratiği, kıyafete yansıyan Suriyeli kimliğini gizlemenin bir yöntemi olarak kullanılıyor.²⁵ Kamusal alandaki Suriyeli hoşnutsuzluğunun bazı zamanlar sokakta kimlik sormaya kadar varan boyutunun, kadınların böyle bir strateji izlemesine sebebiyet verdiği söylenebilir. Aksi halde sözlü ve fiziksel tacizlere maruz kalabiliyorlar. Örneğin yine Gülsevım hanımın

²³ Bu hususta görüştüğümüz vali yardımcısı Mehmet Taşdöğen, bu iddianın çokça gerçekçi olmadığını, Suriyelilerin karışıkları suç oranının %2,5 ile %4 arasında değiştiğini, bunun ise beklenenden çok daha düşük olduğunu ifade etti.

²⁴Bu görüşmeci, cinayetin işlendiği evin komşusu, marangoz.

²⁵Suriyeli kadınların kılık kıyafeti, Gaziantep’li kadınlardan ayırt edilebilecek derecede kendine özgüdür. Başörtüleri genellikle beyaz, alna yapışık ve boyna sarıdır.

anlattığı bir olayda başörtüsünü bağlama biçiminden dolayı Suriyeli olduğu anlaşılan bir kadın tacize maruz kalıyor:

“Bir de kapının önünde fark ettik ki, Suriyeli bir kız geçiyordu, onların da başörtüsü bağlama şeklinden anlaşılıyor ya hani, çocuklar “bakın Suriyeli kız” deyip arkasından gittiler. Kıza sarkıntılık ettiler, yanağından tutup taciz ettiler. Kız ağlayarak koştu gitti”.

Görüştüğümüz berber Mehmet Bey, Suriyeli akrabalarının artık korkudan kıyafetlerini Antepçiler gibi giymeye, başörtülerini Antepçiler gibi takmaya başladığını söylüyor. Güzelvadi Mahallesi’nden Ebu Halil’in söylediğine göre de eşi ve kızı bu olaylardan sonra Antepçi kadınlar gibi giyinmeye başlamış:

“Eşim ve kızım artık Antepçiler gibi giyiniyorlar. Yoksa Suriyeli olduklarını anlayınca saldırıyor, taciz ediyorlar. Mesela eşim ve kızım birlikte pazara giderken, Antepçiler gibi giyinen eşime karışmadılar, örtüsünü Suriyeliler gibi takan kızıma sataşmış, taşlamışlar.”

Dolayısıyla bu son örnekleri de göz önünde bulundurarak ifade edersek; Gaziantep’te Suriyeliler, son zamanlarda kendilerine karşı yaşanan olayların etkisiyle birlikte kamusal alanda varlıklarını muhafaza edebilme stratejileri geliştiriyorlar ve olağanüstü bir koşulda da olsa “uyum” sağlamaya dönük çeşitli yöntemler kullanabiliyorlar.

8. HABER DİLİNİN PROBLEMATİĞİ

Medya, Suriyeli sığınmacılar ve onlarla ilgili olaylar hakkında kamuoyu oluşturmada kritik öneme sahiptir. Medyanın bu konudaki misyonu, sığınmacılarla ilgili yerleşik algıyı olumlu veya olumsuz inşa edebilme potansiyeli taşımaktadır. Fakat her ne kadar medyanın sığınmacılara yaklaşımı ile ilgili çeşitliliği kabul etsek de, Türkiye’de Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerde ya da toplumsal olaylarda medya dilinin iç açıcı olduğunu söylemek pek de kolay değil. Yaşanan olayların medyada sunuluş biçimi ve başlıkların özensiz kullanımı, Suriyelilere karşı beslenen önyargıların şiddete dönüşmesine sebebiyet veren bir işlev görebilmektedir. Bazen de aksine bu dil, çok ciddi olayları olduğundan daha az ciddi boyutlarda sunmakta ve büyük bir linç olayını küçük bir sokak kavgasına indirgeyebilmektedir. “Tehlikeli gerginlik”, “karşıt gruplar arasındaki kavga” ya da “Suriyeli gerginliği” gibi haber başlıkları, medyanın özellikle linç olaylarında kullanmayı en çok sevdiği ifadelerden. Öte yandan medyanın haber dilinin,

saldırıları meşrulaştıran bir bilinçaltıyla hazırlanmış olduğunu yer yer görmek mümkün olabiliyor. Medyanın bu haber yapma tarz ve dilini kısa bir söylem analizine tabi tutmak, medya dilinin problematiğini açıkça görmemizi sağlayabilir.

Yazılı ve görsel medya, çoğunlukla haberi cazip kılmak ister ve bunu çeşitli dramatize etme, heyecan katma ve abartma tekniklerini kullanarak yapar. Bununla beraber “mülteciler konusunda medyanın tiraj kaynaklı dramatize etme yolunu kullanmasının ardında yatan etken, okuyucunun dikkatini çekme ve popüler haber üretebilme çabasıdır.”²⁶ Örneğin haber başlığının ve dilinin haberin okunması için fantastik bir dille kurgulandığı, olaya bir safari heyecanı katmak suretiyle Suriyelilerin “belgeselin yem olan hayvanına” benzetildiği bir haber başlığı şöyle: “Gaziantep’te Suriyeli avı”.²⁷

Bir başka örnekte, toplumda zaten var olan “bir Suriyelinin yaptığı hatayı tüm Suriyelilere mal etmek” gibi bir tehlikeyle, geniş kitlelere haber yapan medyanın dilinde karşılaşmak mümkün. Kiracının ev sahibi öldürmesi olayını katilin etnik kimliğini vurgulamak suretiyle o etnik kimliğin tümüne mal etmek, haber başlığının bir kelimesiyle bile mümkün olabiliyor. Örneğin Bir TV kanalı bu haberi şöyle vermiş: “Suriyeli Kiracı Ev Sahibini Öldürdü”.²⁸ Haber içeriği, “Suriyeliler bu defa can aldı!” başlığıyla verilmiş. “Daha önce cinayet işlemeye çokça teşebbüs etmişler” ya da “zaten hep buna yakın suçlara bulaşmışlar” algısını oluşturma potansiyeli bir yana, bu haber dili, başlığa “Suriyeliler” gibi çoğul bir ifadeyi yerleştirdiğinden, olayı etnikleştirmekte ve suçu tüm Suriyelilere genelleştirmektedir. Böylece suçu, Suriyeli olmanın doğal bir sonucu olarak görmek kaçınılmaz olabilmektedir. Buna benzer bir diğer haber, “Suriyeliler bir yurttaşımızı daha öldürdü!” başlığıyla verilmiş.²⁹ Burada yine spesifik bir olay,

²⁶ Suat Kolukırık. (2009). “Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme”. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 8(1): 10.

²⁷ Arama motorlarına “Suriyeli avı” yazınca Suriyelilere linç girişimleriyle ilgili birçok haberin bu başlıkla verildiğini görmek mümkün. Birkaç örnek vermek gerekirse; “Gaziantep’te Suriyeli Avı”, Ekonomik Durum, 13.08.2014, <http://ekonomikdurum.com/haber/gaziantep-te-suriyeli-avi/4049/>, “Gece Sokakta Suriyeli Avına Çıkıldı”, DHA, 13.08.2014, http://www.dha.com.tr/gece-sokakta-suriyeli-avina-cikildi_736056.html, “Yine Suriyeli Avına Çıktılar”, CNN Turk, 13.08.2014, <http://www.cnnurk.com/haber/turkiye/yine-suriyeli-avina-ciktilar>.

²⁸ “Suriyeli Kiracı Ev Sahibini Öldürdü”. Gaziantep’te Mahalle Karıştı”, Bugün TV, <http://www.buguntv.com.tr/suriyeli-ev-sahibini-oldurdu-mahalle-karisti-video-5948#>

²⁹ “Suriyeliler bir yurttaşımızı daha öldürdü”, <http://www.ulusalkanal.com.tr/gundem/suriyeliler-bir-yurttasimizi-daha-oldurdu-h18252.html>.

suçu işleyenin etnik kimliğiyle ilişkilendirilmekte ve bu o etnik kimliğe sahip tüm kesimlere genelleştirilmektedir. Öte yandan bu haberde “yurttaşımız” ifadesiyle bir “biz” algısı yaratılmak istenmekte ve “Suriyeli katillere” karşı toplumsal bir mobilizasyona zemin hazırlanmaktadır.

Görüşmelerden hareketle, olayın yaşandığı mahallelerde yaşayanların bir kısmı ve maktulün bazı yakınları medyanın haber dilinden şikâyetçi olduğunu söylemektedirler. Bu şikâyet, cinayete kurban giden Hıdır Çalar’ın “taciz sebebiyle öldürüldüğü” yönündeki haberlere dair. Maktulün yeğeni Mahmut Çalar, medyanın bu olayları çarpıttığını ve “cinsel istismara” yönelik hiçbir ipucunun olmadığını, bunun büyük bir iftira olduğunu söylüyor:

“Medya olayı çarpıtıyor...olayı çok tahrik ettiler, çok büyüttüler. Bu olayla ilgili de yalan haberler yaptılar. Diyorlar ki, ‘bu olay kadın yüzünden olmuş, kadına tecavüz olayı diyorlar’. Bu tamamen yalan. Olayı bir kadın olayı gibi sunuyorlar. Rahmetli 65-70 yaşında, böyle bir şey nasıl mümkün olabilir!”

Maktulün evinin yakınındaki bakkal da benzer şeyleri söylüyor. Ölen Hıdır Çalar’ı yakından tanıdığını, her gün bakkal dükkânına gelip oturduğunu ve onun böyle bir şey yapmış olmasının mümkün olamayacağını ifade ediyor. O da bu olayı medyanın manipüle ettiğini söylüyor: *“Bizim en çok kızdığımız şey şu: Medya adamı cinsel istismarcı olarak gösterdi. Herkesin ağzında bu yalan dolaşıyor”*.

Özetle, medyadaki manipüle edici, ayrımcı ve şiddete davet edici dil, toplumdaki Suriyeli imajını terörize etmekte ve toplumsal ilişkilerin olumsuz bir yönde inşa edilmesinde belirleyici olabilmektedir. Bu sebeple medyadaki haber dilinin olumsuz boyutuna çekidüzen verilmesi gerekmekte ve medyanın önemli rolünün toplumsal barışın sağlanabilmesine seferber edilmesi gerekmektedir.

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılarla ilgili kamu otoritesi tarafından her fırsatta “kampların kurulduğu, Suriyelilerin kamplarda her ihtiyacının giderildiği ve şehirde yaşamak yerine kampları tercih etmeleri gerektiği” yönünde açıklamalar yapılmaktadır. Öncelikle ifade etmek gerekir ki Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacılar kültürel, mezhepsel, toplumsal ve ideolojik olarak homojen değildir. Kendi ülkelerinde yaşadıkları bütün etnik, mezhepsel ve sınıfsal sorunları olduğu gibi Türkiye’de de yaşamaktadırlar. Arap-Kürt, Sunni-Şii-Alevi, Esed yanlısı-muhالیf, KDP’li-PYD’li, Hıristiyanlar, Romanlar, Türkmenler vb tüm sosyal gruplar Türkiye’de de aynı iç sorunları yaşadıklarından, çoğu aynı kamplarda kalmak istememektedirler. Hal böyle iken merkezi hükümetin iki önemli hususu kabullenmesi ve sığınmacılara dair sosyal meseleleri bu minvalde tahlil etmesi gerekiyor. Merkezi hükümetin kabul etmesi gereken ilk önemli husus bütün Suriyelilerin kamplara yerleş(e)meyeceği gerçeğidir. İkinci husus ise Suriye’deki savaşın uzadıkça istikrarın çok geç geleceği ve bu sığınmacıların kimisinin kalıcı kimisinin ise uzun yıllar Türkiye’de yaşayacağı gerçeğidir. Bu iki gerçekle yüzleşmesi gereken kamu otoritesi, bu gerçekliğe dair sosyal, hukuksal ve ekonomik tedbirler almalıdır.

Suriyeli sığınmacıların işverenler tarafından bir anlamda “ucuz işgücü” olarak çalıştırılmasıyla birlikte son zamanlarda işsizlik olgusu kolaylıkla Suriyelilere bağlanabilmektedir. Bu durum, sığınmacılara yönelik öfkenin tetikleyici etkenlerinden biri olarak işlev görmektedir. Merkezi yönetim Suriyelilerin kayıt dışı çalıştırılmasını önleyecek ve sigortalı çalışma imkânlarını temin edecek hukuki alt yapıyı oluşturmalıdır. Ayrıca emek sömürüsüne dair denetimler arttırılmalı, emek sömürüsüne uğrayan, alacaklarını ve haklarını temin edemeyen Suriyeli çalışanların hukuksal haklarını arayabilecekleri mekanizmalar geliştirilmelidir.

Kira artışlarının müsebbipleri ev sahipleri olup bu konuda etkin bir denetim mekanizması kullanılmazken, bu artışların sebebinin Suriyelilere bağlanması nefret söylemlerinin artışına katkıda bulunmaktadır. Bu sebeple fahiş kira artışlarına dair etkili denetim mekanizmaları geliştirilmeli ve ayrıca sosyal çalışmalar yapılmalıdır.

Para karşılığı evlendirme ve fuhuş çetelerine karşı gerek sınır beldelerinde gerekse de bu çetelerin uzantısı olan tüm yerlerde etkili takip, soruşturma ve yasal mekanizmalar işletilmelidir. Özellikle çetelerin kaçak geçiş alanlarında kamu görevlileri ve bazı kolluk güçleri ile bir rüşvet ilişkisi varsa açığa çıkarılmalı ve sorumlular cezalandırılmalıdır.

Olayların yaşandığı semtlerde gerekli emniyet tedbirleri ve önleminin alınmadığı tespitinde bulunulmuştur. Birçok Suriyelinin evine saldırıldığı, mal ve eşyalarına zarar verildiği, aracının kullanılmaz hale geldiği ve birçoğunun da bıçaklandığı, linçe uğradığı, sözlü ve fiili tacize uğradığı olaylarda, çok az sayıda kişinin tutuklanması ve tutuklananların ise ceza almadan salıverilmesi, Suriyelilere yönelik şiddet olaylarının cezasız kalacağı düşüncesini pekiştirmekte ve saldırıları dolaylı yönden olumlamaktadır.

Olayların ardından yetkililerin mağdurları koruyan bir tavır içerisinde olmaları gerekirken, saldırıya uğrayan Suriyelilerin mahalleden çıkarılması ve Suriyelilere ait iş yerlerindeki Arapça tabelaların kaldırılması kararının alınması, benzer olayları teşvik edebilecek düzenlemelerdir. Zira bunca linç ve saldırıya rağmen yapılan bu düzenlemeler, saldırganları kollayan ve onları teşvik eden, “zafere dayalı olarak” istedikleri sonuca ulaşma duygusunu tatmin eden bir işlev görmüştür. Bu durum, Suriyelilerle ilgili muhtemel şikâyetler için yeniden aynı yöntemin denenmesini teşvik etmektedir. Öte taraftan olayların ardından yetkililerin sadece olayın faillerini değil, olayın olduğu mahallelerde yaşayan ve olaylara karışmayan diğer Suriyelileri de tahliye etmesi, bir Suriyelinin işlediği suçu tüm Suriyelilere mal eden anlayışın tezahürüdür. Bu uygulamaların mutad bir hale gelmesi halinde ise olayların tekrarının kaçınılmaz olacağını vurgulamak gerekir.

Suriyeli mültecilerin bir kısmı linç olaylarının ardından bilinçli olarak olayların olduğu mahallelerden taşınmışlardır. Ayrılmayan diğer kısım ise belediye zabıtaları ve polis zoruyla çıkarılmıştır. Bunların bir kısmı çevre il ve ilçelerde yer alan çadır ve konteynır kamplara yerleştirilmiş, bir kısmı akrabalarının yanına taşınmış, bazı sığınmacılar ise Suriye’ye dönüş yapmak zorunda kalmıştır. Bir Türkmen görüşmecinin aktardığına göre olay gecesi polis, evlerinin kapısını çalıp “Arap mısınız, Türkmen mi?” sorusunu sormuş,

“Türkmen’iz” cevabını alınca da “Arapları gönderiyoruz, siz girin ve çıkmayın dışarı” demiştir. Dolayısıyla burada polis, olayın yaşandığı mahallelerdeki Suriyelileri göçe zorlamanın yanlışlığı bir yana, Suriyelilere de etnik kimliğe göre muamelede bulunarak açık bir ayrımcılık yapmıştır.

Bir diğer problem Suriyelilik kimliğinin “geçici” olarak görülmesi ve bunun Türkiye’de kalıcı olarak bulunmak isteyen Suriyelilere yaşattığı zorluklarla ilgilidir. Suriyeli bazı mülteciler savaşın uzamasına ve ülkelerine istikrarın gelmeyeceğine dair inançları dolayısıyla Gaziantep’ten ayrılmak istemediklerini, bunun için de hükümetten kendilerini “geçici” olarak görmemelerini istemektedirler. Yerli halkta görülen temel şikâyetlerin özü de, Suriyelilerin hâlâ öteki, yabancı ve “geçici” olarak görülmesine dayanmaktadır. Gaziantep ve çevre illerde Suriyelilerin artık gitmesi gerektiğini söyleyen yerli halkın sıkça dillendirdiği bir ifade “Suriyelilere misafir deniliyor, misafir dediğin üç günlük olur” şeklindedir. Dolayısıyla Suriyelilerin Türkiye’de kısa bir süre kalacakları öngörüsü tutmadığından, devletin uzun süre kalacak gibi görünen bu kesime yönelik kalıcı tedbirler alması zorunlu hale gelmiştir. Temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir imkâna kavuşmaları “geçici” olmayan bir statü verilme suretiyle sağlanmalı, yerleşebilmelerinin ve çalışabilmelerinin alt yapısı oluşturulmalıdır.

Öte yandan Suriyeli mültecilerin kültürüyle ve diliyle Gaziantep kent kültürünü zenginleştiren bir işlev gördüğünü de göz ardı etmemek gerekir. Elbette birkaç yıl içerisinde bir şehrin nüfusunun önemli bir oranda artış göstermesi, ekonomik, kültürel ve sosyal dokuya dair birtakım sorun ve değişimleri beraberinde getirmektedir. Fakat önemli olan bu demografik ve kültürel değişimi, olumlu bir bakış açısı ve politikayla değerlendirebilmektir. Gaziantep’teki ve diğer şehirlerdeki Suriyeli göçmenlerin şehrin kültürel ve sosyal yapısına uyum sağlamalarının önü açılmalı, onları “geçici” olarak görmek yerine birçoğunun “kalıcı” olacağı gerçeğini teslim etmek gerekmektedir. Eğer böyle bir politika iyi yönetilirse, Suriyeliler ile yerel halkı karşı karşıya getiren sebepler ortadan kalkacaktır. Böylelikle karşılıklı kültürel alışveriş ve dayanışmayı sağlayacak bir “çoğulculuk” imkânı ortaya çıkacak ve bu imkânlar toplumsal barışa evrilen bir işlev görebilecektir.

Savaş mağduru olan ve bir tercihin değil mecburiyetin sonucu göç ederek sığınmacı durumuna düşen Suriyelilerin ileri gelenleri ile aniden kendilerini sorunlu bir kitleye ev sahipliği yapmak zorunda bulan yerli halkın ileri gelenleri bu yeni durumdan kaynaklı sorunlarını birbirlerine insani iletişim şartlarında, belirli aralıklarla aktaracakları semt toplantıları yaparak karşılıklı empatinin gelişmesine ve toplumlarında yaşanan gerilimini düşmesine katkıda bulunabilirler.

Suriyeli sığınmacılardan talepte bulunanlar boşalan, kullanılmayan köylere ve hazine arazilerinin olduğu yerlere iskân ettirilerek kırsal üretim için gerekli olan gereçlerin (arı kovanı, halı-kilim tezgahı, küçük-büyük baş hayvan desteği, hindi-tavuk gibi kanatlı hayvan desteği vs) teminini ile hem üretken olup kendi ayakları üzerinde durabilirler hem de Türkiye'nin atıl tarımsal kapasitesinin üretime dönüşmesine katkı sağlayabilirler. Aslında kendi vatandaşlarının önemli bir kısmı da 2-3 kuşak önce bu topraklara göç ederek gelmiş olan ve bir göç ve sığınma ülkesi olan Türkiye, Osmanlı döneminden beri sığınmacı iskânı konusunda yeterli tecrübeye sahiptir. Hal böyleyken Suriyeli mültecileri geçici olarak görmek yerine onlara kalıcı bir yaşam sunmanın olanakları tartışılmalı ve imkânı olgunlaştırılmalıdır.

Suriyeli göçmenlerin şehre ve şehrin sosyal yapısına uyum sağlaması için de onların eğitim, sağlık, ticaret vs. gibi temel insanî ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Örneğin öğrenim yaşındaki Suriyeliler; hem Anadili kullanacak hem Türkçe öğrenebilecekleri tarzda bir eğitim sürecine tabi tutulmalıdırlar. Suriyelilere işyeri açma izni verilmeli, iş yerlerine Arapça tabela asmalarına veya yazı yazmalarına dair yasak kaldırılmalı ve bu işyerlerinde vergi verilmediği için rekabet üstünlüğü olduğu algısını ortadan kaldıracak bir uygulama yapılmalıdır.

10. KAYNAKLAR

1. Bauman, Zygmunt. (2007). *Modernite ve Holocaust*. Versus Kitap, İstanbul.
2. Bauman, Zygmunt. (2013). *Sosyolojik Düşünmek*. 9.basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
3. Bora, Tanıl. (2014). *Türkiye'nin Linç Rejimi*. 3.baskı. İletişim Yayınları: İstanbul.
4. “Gaziantep'te Gerginlik Sürüyor; Suriyeliler Linç Edilmek İstendi”, 12.08.2014. Cihan Haber Ajansı, <http://www.youtube.com/watch?v=OuJthO54rcI>.
5. “Gaziantep'te Suriyeli Avı”, Ekonomik Durum, 13.08.2014, <http://ekonomikdurum.com/haber/gaziantep-te-suriyeli-avi/4049/>
6. “Gece Sokakta Suriyeli Avına Çıkıldı”, DHA, 13.08.2014, http://www.dha.com.tr/gece-sokakta-suriyeli-avina-cikildi_736056.html
7. Gültekin, M. Nuri. (2014). “‘Kardeş’ten ‘İstenmeyen Misafir’e: Suriyeli Sığınmacılar Meselesi ‘Hassas Vatandaşlara’ mı Havale Ediliyor?”. *Birikim* dergisi, sayı:305 (Eylül), s.24-35.
8. MAZLUMDER Kadın Çalışmaları Grubu. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. Mazlumder, <http://www.mazlumder.org/faaliyetler/detay/basin-aciklamalari/1/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin-siginmacilar-raporu/11041>
9. Kolukırcık, Suat. (2009). “Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Polisiği Üzerine Bir Değerlendirme”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(1): 1-20.
10. “Saldırıya Türk Bayraklı Çözüm”, (16 Eylül 2014). Gaziantep Detay Gazetesi, http://detaygazetesi.org/haber-4964-saldiriya_turk_bayrakli_cozum.html
11. Saraçoğlu, Cenk. (2012). *Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler: İnkârdan ‘Tanıyarak Dışlama’ya*. 2.Baskı. İletişim yayınları: İstanbul.
12. “Suriyeliler bir yurttaşımızı daha öldürdü”, Ulusal Kanal, <http://www.ulusalkanal.com.tr/gundem/suriyeliler-bir-yurttasimizi-daha-oldurdu-h18252.html>

13. “Suriyeli Kiracı Ev Sahibini Öldürdü”. Gaziantep’te Mahalle Karıştı”, Bugün TV, <http://www.buguntv.com.tr/suriyeli-ev-sahibini-oldurdu-mahalle-karisti-video-5948#>
14. Sümer, Aslı. (2010),. Irkçılık, Laiklik, Sol. *Birikim* dergisi. Sayı: 250. s, 90-95.
15. “Yine Suriyeli Avına Çıktılar”, CNN TÜRK, 13.08.2014, <http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/yine-suriyeli-avina-ciktilar> .

11. EKLER

11.1. EK – 1 / Cinayet Olayının Hukuki Değerlendirmesi

11.08.2014 tarihi saat 20:30-21:00 sıralarında ev sahibi Hıdır Çalar ile Suriye uyruklu kiracıları arasında ev boşaltma ve kira alacağı için başlayan tartışma, kiracı Suriye uyruklu vatandaşın ev sahibi maktul Hıdır Çalar'ı çeşitli yerlerinden bıçaklaması suretiyle ölümle sonuçlanmıştır. Olayın nasıl geliştiğini ve cinayet olayının nasıl ve kimler tarafından gerçekleştiğine dair ceza dosyasında görgü tanığı bulunmamaktadır. Ceza dosyasına göre, maktul Hıdır Çalar'ı öldürdükleri iddiasıyla maktulün kiracıları tutuklu bulunmaktadırlar. Şüphelilerin hazırlık aşamasında vermiş oldukları ifadelerde atılı suçu kabul etmedikleri, olay anında başka yerde oldukları belirlenmiştir. Tutuklu şüphelilerden Suriyeli Yusuf, maktulün eşi ile birlikte yukarı çıktıklarını ve odanın içinde bulunan battaniyeyi kaldırdıklarında altında maktulün cansız bedeni ile karşılaştıklarını ifadesinde iddia etmiştir. Maktulün diğer bir kiracısı Suriyeli kadın, emniyette vermiş olduğu ifadede "Maktul ile kiracı Yusuf'un zaman zaman tartıştıklarını ve bu tartışmada Yusuf'un kendi kendine Arapça 'ben bunu bir gün karnından bıçaklayacağım, bu laftan anlamıyor.'" şeklinde beyanda bulunmuştur. Ceza dosyasında tutuklu bulunan şüphelilerin vermiş oldukları ifadede olayın kendileri tarafından gerçekleştirilmediğini, üst katta bekar olarak kalan dört Suriyeli tarafından gerçekleşmiş olabileceğini iddia etmişlerdir. Fakat ceza dosyasında bu iddiaya yönelik hiçbir çalışma yapılmamıştır.

Maktul Hıdır Çalar'ın öldürülmesinden sonra halk arasında yayılan maktulün kiracılara "ya para vereceksin ya da kızını bana ver" dediğini doğrular mahiyette ceza dosyasında bir ifade yer almadığı gibi, müşteki tarafından da böyle bir dedikodu ileri sürülmemiştir şu aşamada. Ceza dosyasında maddi gerçeğin kovuşturma sırasında meydana çıkacağını umuyoruz.

11.2. EK-2 / Belediye Başkanı Fatma Şahin'in Basın Demeçleri

“Fatma Şahin: Suriyelileri Kapma Taşıyacağız”, (15 Ağustos 2014), Haber 7, <http://www.haber7.com/yerel-yonetimler/haber/1191110-fatma-sahin-suriyelileri-kampa-tasiyacagiz>

Gaziantep'te kötü koşullarda yaşayan ve kent yaşamına adapte olamayan Suriyelilerin, İslahiye ilçesine kurulacak çadır kente sevk edilmesi için başlatılan çalışmalar sürüyor. Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin, AA muhabirine yaptığı açıklamada, misafirperver Gaziantep halkının yaklaşık 4 yıldır Suriyelilerle aşını ve ekmeğini paylaştığını söyledi.

"25 BİN KAPASİTELİ ÇADIR KENT KURULUYOR"

Bir ev sahibinin Suriyeli kiracısı tarafından öldürülmesinin ardından kentte istenmeyen olaylar meydana geldiğini vurgulayan Şahin, "Yaşananlar bizi derinden üzüyor ama sorunun çözümü için bir süredir devletin her imkanını seferber ediyoruz. Bu kapsamda sosyal desteğe ihtiyaç duyan veya kent yaşamına adapte olamayan sığınmacılar için İslahiye'de 25 bin kişi kapasiteli çadır kent kuruluyor" dedi.

Bu kapsamda Fen İşleri Daire Başkanlığının 500 bin metrekarelik alanda zemin tesviye işlemi yürüttüğünü hatırlatan Şahin, çalışmaların yüzde 50'sinin tamamlandığını kaydetti. Kampın su ihtiyacının da çözüleceğini aktaran Şahin, kurulacak çadır kentin yeterli gelmemesi halinde ikinci bir alan oluşturabileceklerini dile getirdi.

"VATANDAŞLARIMIZ SABIRLI OLSUN"

Gaziantep'in olumsuzluklarla anılmasını istemediklerini anlatan Şahin, şunları kaydetti:

"Vatandaşlarımızın yaşam kalitesini etkileyen, kent yaşantısına uyum sağlayamayan Suriyeli misafirleri kamplara taşıyacağız. Bizim önceliğimiz kendi vatandaşlarımız. Ekiplerimiz bunun için yoğun mesai harcıyor. İnşallah yaşadığımız sorunları atlatacağız. Bu süreçte vatandaşlarımızdan biraz sabırlı olmalarını istiyoruz. Çıkan olaylar, kentimizle ilgili bugüne kadar ortaya çıkan olumlu algıyı zedeliyor. Ümit ediyorum kamp gelecek ayın sonuna doğru hazır olacak."

“Suriyeliler Kurallara Uymak Zorunda”, (20 Ağustos 2014), Haber 7, <http://www.haber7.com/yerel-yonetimler/haber/1192731-fatma-sahin-suriyeliler-kurallara-uyumak-zorunda>

“Ülkelerindeki iç savaştan kaçarak Gaziantep'e yerleşen Suriyelilerin bir bölümü, hizmete açtıkları işletmelerden elde ettikleri kazançla geçimlerini sağlamaya çalışıyor. Büyükşehir Belediyesi, resmi kayıtlara göre yaklaşık 200 bin Suriyeli'nin barındığı şehirde, sığınmacıların açtığı iş yerlerine yönelik denetimlerini artırdı.

TÜRKÇE KULLANMA ZORUNLULUĞU

İşletmelerdeki eksiklikleri tutanak altına alan zabıta ekipleri, Suriyelilere çeşitli uyarılarda bulunuyor. Ekipler, birçoğunda Arapça tabela bulunan işletme sahiplerine, iş yerlerinde Türkçe kullanma zorunluluğunu hatırlatıyor.

Tabeladan fiyat listesine, menüden dış cephe giydirmelerine kadar iş yerlerindeki tüm unsurların Türkçe olmasını isteyen görevliler, ikazlara dikkate almayanlar hakkında cezai işlem uygulanacağını hatırlatıyor.”

Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin, AA muhabirine yaptığı açıklamada, iç karışıklık nedeniyle Gaziantep'e gelen sığınmacıların kentin ekonomik yaşantısına adapte olmaya çalıştığını söyledi.

"KURALLARIMIZA UYMAK ZORUNDALAR"

Suriyelilerden kaynaklı sorunların önüne geçmeye çalıştıklarını anlatan Şahin, "Kentimizdeki sığınmacılardan bazılarının yakınları üzerine iş yeri açtığını tespit ettik. Gelen şikayetler doğrultusunda özellikle gıda alanındaki işletmelerde bazı eksikler olduğunu belirledik ve bunun üzerine harekete geçtik" dedi.

Şahin, sığınmacıların kentin farklı noktalarına açtığı iş yerlerini sıkı denetlediklerini hatırlattı.

Bu konuya göz yummayacaklarını vurgulayan Şahin, şöyle konuştu:

"Vatandaşlarımıza hangi prosedür uygulanıyorsa bunlar da aynı koşulları sağlamak zorunda. Ayrıca Arapça levha konusu üzerinde de çalışıyoruz. Sığınmacılar ekonominin içinde yer almak istiyorsa kurallarımıza uymak zorunda. Aksi halde gerekli önlemleri alırız. Haksız rekabet ve halk sağlığını tehdit edecek unsurlara müsaade etmeyiz."

8.3. EK – 3 / Görüşmecilerden Mustafa'nın Suriyelileri istememesine gerekçe olarak bize sunduğu yirmi maddelik listesi:

1. Çok kolay serbest dolaşım hakkı verildi.
2. Ucuz işgücü ortamı oluştu.
3. Fırsatçılar ev kiralarını yükseltti.
4. Aramızda yaşadıkları için olumsuz olaylara çoluk çocuk şahit oluyoruz. (Örn: polisler, sopalar, yaralılar, kanlar vs.) Bu olaylara biz şahit oluyoruz, niye? Çünkü işi iyi olan, zengin Suriyeliler zengin semtlerde, keyifleri yerinde, rahatlar. Yoksullar ve suça bulaşanlar da bizim mahallelerde. Her şeyi biz yaşıyoruz; yaralanmalar, kavgalar, cinayetler vs.
5. Kadınlara kızlara sözlü tacizler oluyor.
6. Yol kesme, tehdit ve para isteme olayları oluyor. Bizzat(benim başıma geldi bu.
7. Potansiyel tehlikeli olmaları.
8. Psikolojileri bozuk. Yakınları ölmüş, savaş ortamından çıkmışlar vs. Kafayı yemiş durumdalar. Dolayısıyla potansiyel tehlike durumundalar.
9. Artan trafik. Zaten Antep'in kötü olan trafiği...
10. Anlaşılmayan dilleri... İletişim kuramama.
11. Kim olduklarının bilinmemesi.
12. Artarak devam eden güvensizlik ortamı
13. Devletin bunları kaderine terk etmesi. Bizim başımıza kaldılar.
14. Hastanelerin doluluğu... Yollardır diyoruz ki hastaneler yetmiyor. Eşimle hastaneye gidiyorum mesela. Doktorlar sinir küpü olmuş, hastane tıklım tıklım.
15. Artan dilencilik.
16. Devlet olarak, millet olarak, şehir olarak bunların hiçbirine hazır değiliz.
17. Asayiş vakalarının artması, devletin ilgisiz olması, emniyetin yetersiz kalması. Polis onlara değil de geliyor bize biber gazı sıkıyor, jopluyor...
18. Park ve piknik alanlarının Suriyelilerle dolması. Çocukların ve ailelerin sosyal aktivite ortamlarının zaten yetersizliği... Kalitenin düşmesi. Zaten park sorunu var bu mahallede.
19. Bütün olumsuz olaylara dar gelirlilerin maruz bırakılması. Tüm sorunlu Suriyeliler yoksul mahallelerde. Mesela gidiyorum İbrahimli'deki (Antep'teki zengin semt) akrabalarımızın yanına, oh be, adamların Jip'i kapıda Arap plakalı, daire almışlar fıstık gibi. Peki orada olay çıkarıyorlar mı, yok. Peki niye? Çünkü adamlar seviyeli insanlar. Arap ama seviyeli İnsanlar. O semtlerde; Emek, Sarıgüllük, İbrahimli'de evler almışlar, mutlu mis gibi bir hayat yaşıyorlar. Fakir, psikolojisi bozuk olan, yakınlarını kaybedenler bizim semte...
20. Maddi manevi zarara uğramış olanların davacı olamaması... Mesela adam arabaya çarptı. Kimi mahkemeye çıkaracan? Hakem soruyor kim bu? Arap. Salıver gitsin. Mesela çocuğu yaralıyorlar. Hakim soruyor kim bu? Arap. Salıver gitsin.

MAZLUMDER GAZİANTEP ŞUBESİ

Telefon : 0 (532) 476 50 55

Faks : 0 (312) 418 70 93

Web : www.mazlumder.org

E-posta : gaziantepmazlumder@gmail.com

Adres : İncilipınar mah. Kıbrıs cad. Ersoy İş Merkezi
22/12 / Şehitkamil / Gaziantep